

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Komparace sociálního zabezpečení a podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích

Evropské unie

Comparison of Social Security and Support to Families with Children in Selected

European Union Countries

Student:

Hana Ocásková

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Eva Poledníková, Ph.D.

Ostrava 2018

Zadání bakalářské práce

Student:

Hana Ocásková

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6202R055 Veřejná ekonomika a správa

Téma:

Komparace sociálního zabezpečení a podpory rodin s dětmi ve
vybraných zemích Evropské unie
Comparison of Social Security and Support to Families with Children in
Selected European Union Countries

Jazyk vypracování:

čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Sociální politika a sociální zabezpečení v Evropské unii
3. Pojetí a koncepce rodinné politiky ve vybraných zemích Evropské unie
4. Srovnání podpory rodin s dětmi v rámci sociálního zabezpečení ve vybraných zemích Evropské unie
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010. 107 s. ISBN 978-80-86729-54-1.

PRŮŠA, L., P. VÍŠEK a R. JAHODA. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 280 s. ISBN 978-80-7478-528-3.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Eva Poledníková, Ph.D.**

Datum zadání: 24.11.2017

Datum odevzdání: 11.05.2018

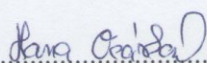

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 11. května 2018

.....

Hana Ocásková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Ing. Evě Poledníkové, Ph.D. za její cenné rady a odborné vedení této práce.

OBSAH

1 ÚVOD	5
2 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V EVROPSKÉ UNII.....	7
2.1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY	7
2.1.1 Definice sociální politiky	7
2.1.2 Typy, principy a další rozlišení sociální politiky	8
2.1.3 Funkce a nástroje sociální politiky.....	11
2.1.4 Cíle sociální politiky	13
2.1.5 Subjekty a objekty sociální politiky	13
2.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE	15
2.2.1 Historický vývoj sociální politiky Evropské unie	16
2.2.2 Sociální politika Evropské unie v 21. století.....	18
2.3 EVROPSKÉ MODEL Y SOCIÁLNÍ POLITIKY	20
2.3.1 Skandinávský model	20
2.3.2 Kontinentální model.....	21
2.3.3 Anglosaský model	22
2.3.4 Středomořský model	23
2.4 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A JEHO KOORDINACE V EVROPSKÉ UNII.....	23
2.4.1 Funkce sociálního zabezpečení	25
3 POJETÍ A KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY VE VYBRANÝCH.....	26
ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	26
3.1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ RODINNÉ POLITIKY	26
3.1.1 Rodina, její funkce a vývoj	26
3.1.2 Definice rodinné politiky	28
3.1.3 Pojetí a zásady rodinné politiky	29
3.1.4 Cíle rodinné politiky.....	31
3.1.5 Nástroje rodinné politiky.....	32
3.2 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ŠVÉDSKA	33
3.2.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky	33
3.2.2 Podpora rodinné politiky ve Švédsku.....	34
3.3 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY NĚMECKA	36
3.3.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky	36
3.3.2 Podpora rodinné politiky v Německu.....	37

3.4 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY VELKÉ BRITÁNIE	38
3.4.1 Historicko–právní vývoj rodinné politiky	39
3.4.2 Podpora rodinné politiky ve Velké Británii	39
3.5 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ITÁLIE	40
3.5.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky	41
3.5.2 Podpora rodinné politiky v Itálii	41
3.6 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY	42
3.6.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky	42
3.6.2 Podpora rodinné politiky v České republice	43
4 SROVNÁNÍ PODPORY RODIN S DĚTMI V RÁMCI SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	46
4.1 DÁVKY PRO RODINY S DĚTMI, A JINÉ FORMY PODPORY	46
4.1.1 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi ve Švédsku	46
4.1.2 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v Německu	48
4.1.3 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi ve Velké Británii	51
4.1.4 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v Itálii	54
4.1.5 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v České republice	55
4.2 SROVNÁNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A PODPORY RODIN S DĚTMI VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE.....	58
4.2.1 Výdaje na sociální a rodinnou politiku	58
4.2.2 Komparace příspěvků pro rodiny s dětmi	60
4.2.3 Celkové zhodnocení podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU	64
5 ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM ZKRATEK	73
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM GRAFŮ	76
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	

1 ÚVOD

Sociální politika je v dnešní době nedílnou součástí každého vyspělého, moderního státu, ve kterém se klade důraz na kvalitu života každého jedince a tím stát přispívá k růstu celé společnosti.

Téma sociální zabezpečení a podpora rodin s dětmi jsem si pro účely bakalářské práce vybrala, z toho důvodu, že se během života nacházíme v různých sociálních situacích a problémech, které potom řešíme s danými sociálními institucemi. Evropské unie má aktuálně daný cíl v rámci Strategie Evropa 2020 mimo jiné i podporu sociálního začlenění, prostřednictvím snižování chudoby, což jasně naznačuje jak je pro nás všechny tato oblast důležitá. Tím, že je Česká republika členskou zemí Evropské unie, je podle mého názoru přínosné dozvědět se o principech, nástrojích a cílech rodinné politiky v ostatních zemích více informací.

Cílem bakalářské práce je srovnání a zhodnocení přístupů k podpoře rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení ve vybraných zemích Evropské unie. Mezi země, které jsou předmětem analýzy patří Švédsko, Německo, Velká Británie, Itálie a Česká republika. Tyto země byly vybrány z toho důvodu, že každá tato země uplatňuje při tvorbě podpory rodin jiný model sociální politiky. Zároveň tyto země severní, střední i jižní Evropy představují rozdílné zastoupení z geografického hlediska.

V první obsahové kapitole bakalářské práce jsou uvedeny základní pojmy, definice či pojetí sociální politiky, dále jsou zde charakterizovány základní principy a cíle. Součástí kapitoly je také popis historického vývoje sociální politiky v Evropské unii a České republice. Jsou charakterizovány i jednotlivé modely, ve kterých se dají rozeznat určité rysy jednotlivých sociálních politik. Součástí kapitoly je také role státu v této oblasti. V závěru kapitoly je charakterizováno sociální zabezpečení jakožto nástroj sociální politiky a jeho koordinace v Evropské unii i České republice.

Druhá obsahová kapitola práce je zaměřena na rodinnou politiku, její definici a základní vymezení. V první části práce je charakterizován pojem rodina a také funkce a vývoj rodiny, dále jsou rozepsány zásady, cíle a nástroje rodinné politiky. Součástí kapitoly je také charakteristika rodinné politiky v každé z vybraných zemí, která obsahuje historicko – právní vývoj a koncepci rodinné politiky v konkrétní zemi. Tato kapitola navíc obsahuje informace o celkových výdajích na sociální i rodinnou politiku v daných zemích.

V praktické třetí obsahové kapitole jsou nejprve charakterizovány poskytované dávky rodinám s dětmi, jejich výše a podmínky k získání těchto příspěvků. Druhá část kapitoly obsahuje srovnání podpory rodin, konkrétně jsou porovnány celkové výdaje na sociální a rodinnou politiku, dále jsou srovnány vybrané dávky jednotlivých zemích a také délka mateřské i otcovské dovolené. Závěrem je provedeno celkové zhodnocení podpory rodin s dětmi v daných zemích a jsou naznačena možná doporučení pro rodinnou politiku České republiky.

V bakalářské práci je využita metoda deskripce, analýzy, syntézy a komparace. Informace a data pro zpracování této bakalářské práce jsou čerpány z knižních publikací, zaměřených na sociální oblast a českých i cizojazyčných internetových zdrojů, které se zabývají sociální problematikou v jednotlivých zemích Evropské unie (EU).

2 SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V EVROPSKÉ UNII

Sociální politika je důležitá složka veřejného života a je součástí každé vyspělé země. Obecně můžeme říci, že *sociální politika* je politikou, která se soustředí na člověka, na rozvoj jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života.¹ Ačkoli tento druh politiky zasahuje dennodenně do našich životů a dalo by se tak předpokládat, že tomuto termínu všichni rozumí a jednoznačně ví, o co se jedná, není tomu tak. Ačkoli teorií je celá řada, není sociální politika jednoznačně vymezena a její chápání se může různit. Jen termín „sociální“ lze chápat v mnoha souvislostech. Týká se lidské společnosti, nebo vztahů jednotlivců k lidské společnosti. Pracuje s ním mnoho oborů, například ekonomie či právo. Druhá část tohoto slovního spojení tedy slovo „politika“ představuje určitou společenskou činnost, která různými opatřeními pomocí svých subjektů ovlivňuje společenskou realitu a naplňuje tak určité cíle. Sociální politiku je tedy nutno – a v jistém slova smyslu především – vnímat jako celek, jako určitý systém s četnými vnitřními komplikovanými vazbami i s vazbami na ostatní prvky společenského systému. Sociální politika je úzce vázána i na své společenské okolí. Je tedy vždy specifická v každé zemi a době.²

2.1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY

Sociální politika je postavena na základních principech, přičemž tyto principy neboli myšlenkové postupy jsou pro ni určující a více či méně se v ní promítají. Ke zvolení jednotlivých principů jsou důležitá obecná filozofická myšlení (učení). V evropském regionu se nejčastěji setkáme s myšlenkami konzervativního směru, demokratickým socialismem nebo s křesťanským sociálním učením.

2.1.1 Definice sociální politiky

„Sociální politika jako praktická aktivita formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života. Každý je nějak účasten sociální politiky, nějakým způsobem ji spoluutváří, ať už jde o něj samého, o život jeho rodiny a společenství. Zároveň je však každý vystaven sociálním podmínkám, které nemá ve své moci, které jsou pro něj, až na

¹ KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

² Tamtéž.

další, jistou objektivní daností, něčím vnějším.“³ O sociální politice můžeme hovořit jako o druhu lidské činnosti nebo jako o vědě. „Se sociální politikou jako s druhem lidské činnosti se setkáváme denně. Denně někdo vyvolává sociální problémy svým neodpovědným chováním a jiný do nich bez vlastního přičinění padá. Denně někdo rozhoduje a řeší konkrétní sociální problémy lidí v sociální nouzi způsobené nezaměstnaností, nemocí, nízkými příjmy v rodině, ohrožujícím vývojem dětí či stářím. Věda o sociální politice zkoumá a kategorizuje sociální problémy i jevy ve společnosti a analyzuje úsilí o řešení problémů i způsoby ovlivňování vývoje sociálních jevů. Z analýz úspěšnosti vyvozuje závěry o efektivnosti řešení a formuluje alternativy pro další společenské úsilí.“⁴

Z hlediska přístupu k sociální politice existují dvě pojetí, širší a užší. *Širší pojetí* vymezuje sociální politiku jako konkrétní jednání státu i ostatních subjektů. Toto vymezení je významné především pro dlouhodobé koncepční úvahy o sociální politice. Souvisí s volbou typu sociální politiky i s tvorbou sociálního programu (vize, sociální doktríny). Takové přístupy k sociální politice se krystalizují postupně a jsou velice potřebné, neboť nahlíží na sociální politiku jako na určitý systém s vnitřními vazbami i vazbami na společenské okolí. V *užším pojetí* jde v podstatě o přístup dílčí, i když zahrnuje značný prostor sociální politiky. Cílem je především reagovat na sociální rizika a na jejich možné negativní důsledky (stáří, nemoc, invalidita) a eliminovat sociální tvrdosti, které doprovázejí fungování tržního mechanismu (nezaměstnanost, chudoba).⁵

2.1.2 Typy, principy a další rozlišení sociální politiky

Sociální politiku můžeme rozlišovat na základě třech typů.

Redistributivní (paternalistický) typ – je také nazýván univerzalistickým s dominantní rolí státu. Vyznačuje se značným rozsahem redistribuce (přerozdělení) organizovaného státem a vysokou sociální ochranou, která je určena celému obyvatelstvu bez sledování, zda je potřebná. Stát je zde hlavním sociálním subjektem.

Výkonový (sociálně demokratický) typ – míra redistribuce je oproti prvnímu typu nižší a množství subjektů je značné. Stát je garantem pouze základního minima potřeb, které je

³ POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X. s. 30.

⁴ TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3. s. 21.

⁵ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

realizováno poskytováním definovaných sociálních dávek. Sociální ochrana občanů je závislá na jejich zásluze a pracovním výkonu.

Reziduální typ – opakem typu redistributivního je reziduální typ, stát je v tomto případě nejméně důležitým subjektem. Nejlepším distributorem sociálního blaha je trh, případně je zde prostor pro pomoc rodiny. Teprve když tyto subjekty selžou, nastupuje státní sociální politika. Dávky jsou v tomto případě minimální a jejich poskytování je závislé na testování příjmů a majetku.⁶

Sociální politika je založena na pěti hlavních principech.

Princip sociální spravedlnosti

Tento princip je pro sociální politiku klíčový. Aby byla sociální politika účinná a plnila nastavené cíle, musí být pro společnost spravedlivá. Jedná se o pravidla, kterými se ve společnosti rozděluje prostředky mezi jednotlivé subjekty. „Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství a také životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny.“⁷

Princip sociální spravedlnosti je hodnocen často subjektivně, což je dáno především tím, v jaké pozici se daný jedinec zrovna nachází. Průzkumy dokazují, že systém je hodnocen jako spravedlivý těmi lidmi, kteří mají vyšší sociální postavení a naopak lidé nižšího sociálního postavení (často dosahují nižšího stupně vzdělání) hodnotí systém častěji jako nespravedlivý. Problém sociální spravedlnosti je tedy velmi relativní a představy o ní jsou výsledkem subjektivních hodnocení.

Princip sociální solidarity

Solidarita je výrazem vzájemné soudržnosti, podpory a sounáležitosti, uplatňuje se pomocí redistribuční, transferové politiky státu. Zde je potřeba dbát na míru solidarity, která může také vést k menší míře aktivity obyvatel.

Na solidaritu se dá nahlížet ze dvou hledisek. Jedná se o hledisko *vertikální*, pod které se řadí solidarita mezinárodní, tedy aktivity nadnárodních organizací (např. Světová zdravotnická organizace, World health organization, WHO). Dále zde patří solidarita celostátní, kterou organizuje a naplňuje stát spolu s dalšími institucemi, místní či regionální

⁶ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.

⁷ KREBS, Vojtěch, ref. 1, s. 28.

solidarita v rámci podniků, spolků firem, obcí a solidarita jednotlivců a rodin. Další hledisko je *horizontální*, kde se setkáváme se solidaritou mezigenerační, solidaritou zdravých s nemocnými, zaměstnaných s nezaměstnanými a bezdětných s rodinami s dětmi.⁸

Existuje také rozdělení na solidaritu *dobrovolnou* a *nedobrovolnou*. První zmiňovaná je realizována různými neziskovými organizacemi, charitou, nadacemi apod. Nedobrovolná solidarita je realizována platbou daní a pojistného v rámci povinného veřejného pojištění.

Princip ekvivalence

Tento princip je v podstatě naprosto odlišný od předchozího principu solidarity. Ačkoli tento princip často ani nebývá uváděn mezi základními principy, přesto že při utváření moderních sociálních systémů nemůže chybět a spolu s principem solidarity je pro ně klíčový. Je založen na předpokladu, že veškeré rozdělování ať už statků, důchodů či služeb bude rovnocenné a podle zásluh. Aplikace tohoto principu vede v politice k motivaci jedinců k práci a podporuje jejich nezávislost a soběstačnost a na druhé straně také šetří veřejné zdroje v sociálním zabezpečení, což je beze sporu kladná vlastnost. Negativním rysem principu je, že podporuje pouze soběstačné, pracovitě jedince. Ti druzí, kteří většinou nedokážou vyhovět požadavkům ekvivalence, jsou odkázáni na solidaritu. V každé společnosti existují lidé, kteří tomu principu nevyhoví. Proto je princip ekvivalence rizikový.

Princip subsidiarity

Pojem subsidiarita pochází z latinského slova „subsidium“ a znamená poskytování pomoci. Tento princip je projevem podpůrnosti pomoci sociální politiky. Jedinec by se měl v první řadě snažit sám o zajištění svých potřeb, případně se obrátit na další osoby ve své blízkosti (především na rodinu). Pomoc státu by měla nastoupit až v situaci, kdy předchozí možnosti selhaly.⁹ V moderních společnostech je tento princip chápán jako takový, který spojuje osobní odpovědnost a solidaritu.

⁸ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

⁹ HORÁČKOVÁ, Pavlína. *Podpora rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta, katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení.

Princip participace

Každý jedinec zde přestává být pouze pasivním příjemcem sociálněpolitických opatření, ale sám se podílí na jejich tvorbě a má možnost spolurozhodovat o jejich realizaci. Zde je ovšem důležité, aby občané byli vzdělaní, informovaní a uvědomovali si svou zodpovědnost. V podstatě tak lidé mají možnost ovlivňovat a podílet se na tom, s čím se v životě setkávají, například zajištění ve stáří, v nemoci atd. Ze zkušeností vyplývá, že bez této participace, bez spoluúčasti lidí na sociálněpolitických opatření bývají tato opatření omezená.

Sociální politika je také dále rozlišována **dle přístupu**, který volí k řešení problémů. Jde o přístup aktivní nebo pasivní. *Aktivní (perspektivní)* sociální politika přednostně usiluje o prevenci, tj. předchází vzniku sociálních problémů tím, že přijímá určité sociální opatření. K prevenci lze dospět buď přijímáním systémových opatření (změny a úpravy samotného sociálního systému a jeho fungování) nebo přijímání opatření, kterými se předem vytváří předpoklady pro řešení možných následků sociálních problémů. *Pasivní (retrospektivní)* sociální politika se zaměřuje na řešení již vzniklých problémů.¹⁰

2.1.3 Funkce a nástroje sociální politiky

„Funkce jsou schopnosti vyvolat takové efekty a účinky, které mohou realizovat vědomou činnost ve vztahu k objektům sociální politiky. Funkce vzájemně souvisejí, působí komplexně a vztahují se k různým objektům – k občanu ve stavu nouze jako k pracovní síle, pacientovi, rodině, pracovnímu kolektivu.“¹¹ Funkce sociální politiky můžou nabývat podoby ochranné, rozdělovací a přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní.

Ochranná funkce se z hlediska historického vývoje řadí mezi nejstarší. Řeší již vzniklé sociální situace a události, nejčastěji znevýhodnění jedince v sociální či ekonomické oblasti, zmírnění důsledků, kterými jsou nezaměstnanost, stáří, nemoc, osiření atd. Nechrání pouze jedince, ale také společnost před výskytem těchto negativních jevů ve velkém měřítku.

Rozdělovací a přerozdělovací funkce určuje, co, komu, kdy a za jakých okolností a kritérií rozdělit a kde vzít prostředky na tuto činnost. Přerozdělování zmírňuje nerovné postavení

¹⁰ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

¹¹ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6, s. 59.

občanů ve společnosti, je však zohledněn i podíl jednotlivců na výsledku společného bohatství. Zdůrazňuje nutnost zajistit důstojné podmínky i těm lidem, kteří se nemohou zúčastnit ekonomických aktivit (důchodci, děti, handicapovaní apod.). Redistribuční funkce je realizována daněmi a sociálními transfery. Existuje normativní a pozitivní přístup k rozdělování.

Homogenizační funkce je také chápána jako možnost stejných šancí k využití statků jako jsou vzdělání, péče o zdraví, zaměstnání, bydlení a dorovnání příjmů na společensky uznaný standard. Zmírňuje tedy sociální rozdíly v životních podmínkách jedinců a snaží se o dosažení vyššího stupně stejnorodosti v uspokojování základních potřeb a zájmů. Nástrojem této funkce je progresivní zdanění příjmů, definice životního minima apod.

Stimulační funkce podporuje, iniciuje a vyvolává sociální jednání osob ve všech oblastech lidské činnosti žádoucím směrem. Podporuje lidský potenciál, růst ekonomické prosperity a také všeobecnou vzdělanost obyvatel. Formou stimulace může být také krácení podpory při nezaměstnanosti, čímž pobízí nezaměstnané k tomu, aby přijali i méně placenou práci. Tato funkce má významný stabilizační efekt.

Preventivní funkce předchází negativním důsledkům vzniklých sociálních situací, jako jsou nezaměstnanost, nemoci, chudoba, kriminalita apod. Tato funkce je plněna všemi složkami sociální politiky, nejvíce však politikou vzdělávání, která ovlivňuje zaměstnanost obyvatel. Velkou váhu má také politika zdravotnictví, která dbá na prevenci zdravotních rizik a také politika sociálního zabezpečení, která má nestarost prevenci chudoby. Preventivní funkce je posilována zřizováním různých poradenských center, například při volbě povolání atd.

Sociální politika je realizována pomocí nástrojů, těmi jsou například různé normy, sociální dokumenty či nátlakové akce. Za pomoci těchto nástrojů dosahuje sociální politika svých cílů.

Nástroje sociální politiky tvoří¹²:

- právní normy (Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, různá nařízení, zákony, vyhlášky, kolektivní smlouvy),
- ekonomické nástroje (fiskální politika, úvěrové nástroje, cenová politika),
- sociální dokumenty (programy, plány, projekty státu, organizací a institucí),
- nátlakové akce (stávky, petice).

¹² DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

2.1.4 Cíle sociální politiky

„V sociální politice jako v systému, který se vyznačuje značnou složitostí, jde nutně vždy o soustavu cílů, jimiž je naplňován cíl obecný, který lze formulovat jako zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka.“¹³ Tím hlavním základním cílem tedy je vytvořit lidsky důstojné prostředí pro život a zajistit rovné příležitosti jako je vzdělání a zdravotní péče pro všechny. Dále je cílem garance minimálního příjmu všem, dostupnost odpovídajícího bydlení a také přístup k pracovním příležitostem. Zmiňovaný hlavní cíl je poté uskutečňován, pomocí základních principů, konkrétními opatřeními dílčích sociálních politik. Tento cíl je ovšem dlouhodobý a lze jej rozdělit do několika dílčích cílů.

Rozdělování na dílčí cíle se provádí z různých hledisek, například se zvažuje časové hledisko, rozdělení dle oborů sociální politiky na oblast zabezpečení ve stáří, v chudobě či v oblasti bydlení. Dále se posuzuje, jak tyto cíle přispívají k uspokojení hmotných potřeb, kulturních potřeb, potřeb zdraví apod. Při formulaci cílů mají významnou úlohu dva procesy, a to znalost a zhodnocení sociálního systému, včetně nákladů, podmínek a předpokladů. U dalšího procesu se hledá kompromis mezi představami příslušných subjektů o současném či budoucím systému.

2.1.5 Subjekty a objekty sociální politiky

„*Subjekty* jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování může iniciovat a naplňovat.“¹⁴ V obecné rovině je lze členit na státní a nestátní, dále na tržní a netržní. Tyto subjekty koncipují, připravují a realizují sociální politiku v rozdílné míře. Mezi subjekty sociální politiky řadíme stát a jeho orgány, zaměstnavatelé a firmy, zaměstnanecké odborové orgány, regiony, místní komunity, obce a jejich orgány, občanské organizace a iniciativy, církve, občané, rodiny a domácnosti.

Role státu v sociální politice

Zásadní otázkou sociální politiky v soudobé vyspělé společnosti je, do jaké míry a také jakým způsobem se v ní mají státy angažovat. Rozhodující je, jak jsou v zemích vnímána lidská práva. Pokud jsou vnímána negativně, znamená to, že nikdo nesmí

¹³ KREBS, Vojtěch, ref. 1, s. 40.

¹⁴ KREBS, Vojtěch, ref. 1, s. 51.

omezovat svobodu slova nebo zcizit něco jinému jednotlivci). Z toho plyne povinnost státu především chránit subjekty před porušováním jejich práv. Pokud jsou vnímána pozitivně, představují všechno na co mají lidé právo a co mohou vyžadovat (právo na zdravotní péči, na péči ve stáří, vzdělání). Potom stát zabezpečuje všechny tyto práva povinně. V praxi se oba tyto přístupy kombinují.

Vnímání lidských práv v jednotlivých zemích tak v podstatě předurčuje rozsah redistribuce na sociální účely a tím i určuje konkrétní podobu role státu v sociální politice. Stát je bezpodmínečně nejvýznamnější a nezastupitelný subjekt sociální politiky. Ať už z toho důvodu, že disponuje značnými zdroji nebo proto, že určuje pravidla a vymezuje působnost ostatním subjektům v sociální oblasti politiky.

Účast státu v sociální politice je nezbytná, což dokazuje mnoho skutečností, například v situaci kdy se člověk ocitne z jakéhokoliv důvodu bez práce (důvodem může být nemoc, invalidita, nezaměstnanost nebo stáří). Pro takové případy je zde stát, který různými opatřeními zajistí přijatelný životní standard. Stát také podporuje a zabezpečuje občany, kteří si dlouhodobě nejsou schopni sami zajistit příjem, jako například duševně či tělesně postižení. Dlouhodobě také stát přispívá ke zvyšování životní úrovně tím, že ze svých zdrojů podporuje vzdělání, zdravotní a sociální péči. Důležitou roli má bezesporu také v souvislosti s mezinárodními závazky v rámci členství v EU.

Stát se může v sociální politice angažovat jako¹⁵:

- *konceptor sociální politiky* – vymezuje sociálně právní legislativu, určuje pravidla ostatním subjektům a dbá na jejich dodržování,
- *vykonavatel (realizátor) sociálně politických opatření* – poskytuje konkrétní dávky, podporu, pomoci.

Jako konceptor je stát nezastupitelný, ale jako vykonavatele jej můžou zastoupit i nestátní subjekty. Konkrétní míra účasti státu se liší v závislosti na specifických podmínkách každé společnosti, na tradicích, ideologiích, vývojových etapách apod.

Objekty sociální politiky jsou ti, kterým jsou určena opatření sociální politiky. Jsou to obyvatelé dané země, jednotlivci i sociální skupiny. Některá opatření jsou určena pro všechny, například vzdělání. Jiná opatření jsou určena pouze pro některé sociální skupiny či jednotlivce, například rodiny s dětmi, nezaměstnaní apod. Objekty sociální politiky jsou

¹⁵ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

různě strukturovány, například z hlediska pohlaví, věku, příjmů, vzdělání, ekonomické aktivity atd.

2.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

Sociální politika je v Evropské unii politikou se sdílenými pravomocemi, což znamená, že členské země mohou vydávat vlastní legislativu jen tehdy, pokud zde již neexistuje společná evropská úprava. Vývoj sociální politiky se dá rozdělit do několika historických období. Ve starověku byla pomoc potřebným náboženskou tradicí a tato pomoc je dokumentována již ve starověkém Řecku, Římě, Číně i Indii. V Římě se dokonce už tehdy vybíraly daně, které pak posloužily chudým, nemocným, vysloužilým vojákům a také vdovám či sirotkům po nich. Zřizovala se také první azylová zařízení pro obyvatele.

Ve středověku je vnímána sociální péče jako výhraďa církve. Vzniklo moderní liberální pojetí sociální politiky podporující rozvoj solidarity mezi lidmi. Novověk s urbanizací a industrializací přinesl mnohé sociální problémy. Rodina ztrácela přednostní postavení ochránce svých členů.¹⁶

V druhé vývojové etapě, kdy začalo tzv. *období experimentálních počátků* od 80. let 19. století, docházelo k zakládání živnostenských úřadů, začaly se používat pracovní a učňovské smlouvy a díky významnému politikovi Otto von Bismarckovi bylo zavedeno povinné úrazové pojištění a sociální pojištění. Po první světové válce, kdy se mnoho rodin potýkalo s problémy a mnoho jich také přišlo o živitele, lord J. M. Keynes definoval použití daní jako nástroje pro zajištění sociální politiky státu a vytvořil základy tzv. *welfarestate* neboli státu blahobytu. Od 30. let 20. století v období konsolidace, kdy byla ekonomika státem regulovaná a přistupovalo se ke krácení veřejných výdajů a jako reakce na světovou hospodářskou krizi, se projevila nutnost sociálního zabezpečení.

Po druhé světové válce nastala tzv. *sociální přestavba*. Rozvíjela se ekonomika s tím i zabezpečení občanů. V roce 1948 byla vydána *Všeobecná deklarace lidských práv OSN*. Prioritou bylo zabezpečit občany od narození až po konec života. Aplikovaly se příspěvky v nezaměstnanosti i dávky na zabezpečení životního minima. V letech 1962–1973 nastala sociální expanze, tzv. *zlatý věk*. Rostla životní úroveň i sociální zabezpečení obyvatel, nezaměstnanost se naopak snižovala.

¹⁶ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

V 70. letech 20. století sociální politika stagnovala, svět trápila potravinová a ropná krize a následkem toho stoupalo množství sociálních výdajů. Období rekonceptualizace sebou přineslo nutnost redukce sociálních programů, nového konceptu financování a hledání nových mechanismů sociálního státu.¹⁷

2.2.1 Historický vývoj sociální politiky Evropské unie

Základy evropské sociální politiky byly položeny již v 50. letech 20. století. V roce 1951 uzavřelo 6 států (Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko) *Pařížskou dohodu* a vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), jehož úkolem bylo přispět k ekonomickému rozvoji, růstu zaměstnanosti a životní úrovni, a to vytvořením společného trhu, ve kterém byla pro členské státy zrušena jakákoli omezení. Základy sociální politiky se objevují také v *Římské smlouvě* z roku 1957 (platná od roku 1958), kterou vzniklo *Evropské hospodářské společenství* (EHS) a *Evropské společenství pro atomovou energii* (EURATOM). Od roku 1966 se začalo se používat společné označení *Evropská společenství* dle tzv. *Slučovací smlouvy*. V Římské smlouvě je uveden závazek ke snižování rozdílů ve vývoji mezi regiony a podporu zlepšování životních a pracovních podmínek a zaměstnanosti. Důvody pro založení Evropských společenství byly spíše ekonomické, ale ekonomická integrace musela být také doplněna sociálními opatřeními. Sociální politika byla chápána jako nástroj, který pomůže upevnit vnitřní stabilitu a sjednotit Společenství.

V roce 1957 byl zřízen *Evropský sociální fond*, jehož úkolem bylo podporovat zvyšování mobility pracovníků a podporovat odborné vzdělání. Principy sociální politiky obsažené v zakládajících smlouvách byly důležité pro tvorbu dokumentů práva sekundárního, například nařízení Rady, která upravovala rovné postavení migrujících pracovníků. Dalším bodem bylo zajištění rovných pracovních podmínek pro muže a ženy, později zajištění ochrany zaměstnanců obecně. Velký význam pro rozvoj sociální politiky na evropské úrovni měla *Evropská sociální charta z roku 1961*. Tato mezinárodní úmluva přijatá Radou Evropy stanovila 19 základních práv a principů, a to právo na práci, právo na spravedlivou odměnu za práci, právo se organizovat či právo na ochranu zdraví. Roku 1988 byl přijat *dodatek* k Evropské sociální chartě, a ten obsahoval dalších 12 práv, například právo na stejné příležitosti a na rovné zacházení, právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením či právo na bydlení. Všechny tyto práva sepsané v

¹⁷ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

zmiňované chartě uznávají všechny státy, které ji podepsaly. Byl zde popsán také způsob naplnění těchto práv, jednotlivá konkrétní opatření jsou ale předmětem sociálních politik členů Evropské unie.¹⁸ Důležitým doplněním Charty se stal *Sociální akční program*, který lze označit za její prováděcí dokument. Obsahuje právní akty, jimiž by se měla Charta stávat právně závaznou.

V 60. a 70. letech 20. století nastaly v hospodářství členských zemí strukturálními změny a podpora poskytovaná Evropským sociálním fondem se rozšířila i na oblast zaměstnanosti. V reakci na důsledky ekonomické krize vyvolané ropným šokem přijalo Evropské společenství v roce 1974 *Sociální akční program*, který měl za cíl dosáhnout větší míry zaměstnanosti, zlepšit životní a pracovní podmínky a zvýšit účast odborů při sociálním a ekonomickém rozhodování. Dalším mezníkem ve vývoji evropské integrace byl rok 1987, kdy vstoupil v platnost *Jednotný evropský akt*. Byl vytvořen jednotný trh zboží a služeb, který umožnil volný pohyb osob, práce a kapitálu. Nastala nutnost harmonizovat sociální politiku, hlavně v oblasti pracovního práva, sociálního zabezpečení a zdravotní péče.¹⁹

Dalším milníkem v přístupu k sociální politice byla *Maastrichtská smlouva* z roku 1992 (vešla v platnost v roce 1993), ta oficiálně zavedla pojem Evropská unie (ale bez právní subjektivity) s tří pilířovou strukturou, přičemž první pilíř tvoří Evropské společenství, druhý pilíř Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a třetí pilíř Policejní a justiční spolupráce. Do této smlouvy se ale **nepodařilo** začlenit kapitolu o sociální politice kvůli nesouhlasu Velké Británie. V roce 1997 Velká Británie podepsala *Úmluvu o sociální politice*, která byla součástí Amsterodamské smlouvy, úmluva byla poté začleněna přímo do Smlouvy o založení EU. Vytvořil se tak právní rámec pro zajištění rovných příležitostí i pro boj proti sociálnímu vyloučení. V roce 1993 byla vydána *Zelená kniha*, která měla za úkol analyzovat sociální společnost. Na základě výsledků této analýzy pak byla o rok později vydána *Bílá kniha*, která obsahovala tyto hlavní zásady²⁰:

- klíčem k sociální a ekonomické integraci je zaměstnanost,

¹⁸ CZECHTRADE. Sociální politika v Evropské unii. *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

¹⁹ TOMEŠ, Igor a Kristina KOLDINSKÁ. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. 288 s. ISBN 80-7179-831-2.

²⁰ TOMEŠ, Igor a Kristina KOLDINSKÁ, ref. 19.

- konkurenceschopnosti evropské ekonomiky lze dosáhnout pomocí efektivní, o kvalitu se opírající ekonomiky s vysokou mírou investic do nových technologií spolu se vzdělaným, motivovaným a pracovně činným obyvatelstvem,
- konvergence musí respektovat rozmanitost: důležitá je postupná konvergence cílů a opatření na podkladě společných záměrů,
- společné minimální standardy jsou nezbytné, jestliže se má při respektování odlišných systémů zachovat soudržnost Unie.

2.2.2 Sociální politika Evropské unie v 21. století

Evropská sociální politika v 21. století navázala na uplynulé období novou strategií. Lisabonská strategie je program reforem, které měly během let 2000 – 2010 učinit z Evropské unie vysoce ekonomicky výkonnou a konkurenceschopnou oblast. Strategie byla přijata na zasedání Evropské rady v Lisabonu v roce 2000 a byla pokračováním v trendu nastaveném Bílou knihou. Hlavním tématem modernizace evropského sociálního modelu byl boj proti sociálnímu vyloučení a chudobě. Cílem této strategie bylo dosáhnout hospodářské, ekologické a sociální obnovy do roku 2010 a předpokládalo se, že vyšší hospodářská výkonnost povede k větší soudržnosti a k zajištění nových pracovních míst, které následně umožní trvale udržitelný rozvoj a sociální začlenění. V oblasti zaměstnanosti bylo cílem zvýšit míru zaměstnanosti na 70 % a zvýšit podíl pracujících žen na více než 60 %. V roce 2005 byly dosavadní výsledky podrobeny kritice na zasedání Evropské rady v Bruselu. Nepodařilo se zvýšit ekonomickou výkonnost, což se projevilo na pomalém růstu a nízkých přírůstcích produktivity práce, na pomalém postupu ekonomických reforem apod. Proto byla Lisabonská strategie v roce 2005 revidována. Nový start si žádal soustředit se na priority jako posílení inovací a výzkumu, vytváření většího počtu pracovních míst, snížení byrokratické zátěže členských zemí atd.²¹

V roce 2000 byla přijata změna *Smlouvy o ES* z roku 1997, která souvisela s dalším rozšiřováním Evropské unie. *Smlouva z Nice* vstoupila v platnost dne 1. února 2003. Změny zaznamenala i oblast sociální politiky. Došlo k rozšíření o další oblasti, které jsou podporovány Společenstvím, například zlepšování pracovního prostředí včetně ochrany zdraví a bezpečnosti pracujících osob, sociální zabezpečení zaměstnanců, boj proti

²¹ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

sociálnímu vyloučení či modernizaci systémů sociální ochrany. Na zasedání Evropské rady v Nice byla rovněž přijata *Charta základních práv EU*, která vymezuje občanská, politická, ekonomická a sociální práva. Původně se měla stát součástí připravované ústavy EU, ale ta byla ve Francii a Nizozemí zamítnuta. Následovala tedy revize Smlouvy o ES *Lisabonská smlouva*, platná od roku 2009. Ve smlouvě se uvádí, že Evropská unie je nástupkyní Evropského společenství a tím Unie získala právní suverenitu. Dle této smlouvy se řadí mezi cíle sociální politiky nově také plná zaměstnanost a společenský pokrok. Na tom stejném zasedání Evropské rady byla přijata i *Evropská sociální agenda*, která charakterizovala sociální priority pro příštích pět let.²² Další vývoj evropské sociální politiky navrhla Evropská komise v roce 2008, kdy přijala tzv. *Obnovenou sociální agendu*, cílem této agendy bylo modernizovat sociální politiku EU tak, aby vyhovovala potřebám 21. století.²³

V roce 2010 nahradila Lisabonskou strategii nová dlouhodobá strategie pro období 2010 – 2020 pod názvem *Evropa 2020*, kterou schválila Evropská rada 17. června 2010. Cílem této strategie je inteligentní, udržitelný a sociálně inkluzivní růst Evropy a zaměřuje se hlavně na tyto oblasti: zaměstnanost, výzkum a vývoj, klima a energetiku, vzdělávání a boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Strategie se dále promítá do jednotlivých národních cílů, které si určí každý členský stát individuálně. To umožňuje přizpůsobení strategie Evropa 2020 konkrétním podmínkám jednotlivých zemí. Sledování strategie a její realizace, probíhá v rámci tzv. *evropského semestru*, jehož součástí jsou dvě zprávy, které musí každá členská země předložit vždy v dubnu. V těchto zprávách jsou obsaženy informace o pokroku v plnění cílů Strategie. Jedná se o tyto cíle²⁴:

- zvýšit míru zaměstnanosti u obyvatel ve věku 20 až 64 let, a to alespoň na 75 %;
- navýšit investice do výzkumu a vývoje na 3 % HDP, a tím zlepšit podmínky pro tyto oblasti;
- snížit emise skleníkových plynů, a to alespoň o 20 % oproti roku 1990;
- zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na 20 % z konečné spotřeby energie;
- posun ve zvyšování energetické účinnosti taktéž o 20 %;

²² TOMEŠ, Igor a Kristina KOLDINSKÁ, ref. 19.

²³ CZECHTRADE. Sociální politika v Evropské unii. *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

²⁴ EVROPSKÁ KOMISE. Sdělení Evropské komise. *Evropská unie* [online]. [cit. 2018-01-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/CS/1-2015-100-CS-F1-1.PDF>

- snížit na méně než 10 % počet osob, které ukončily předčasně školní docházku či odbornou přípravu;
- navýšit podíl obyvatel ve věku 30 až 34 let s dokončeným terciárním vzděláním, a to alespoň na 40 %;
- snížit počet lidí, které ohrožuje chudoba a sociální vyloučení, nejméně o 20 milionů.

2.3 EVROPSKÉ MODELÝ SOCIÁLNÍ POLITIKY

Specifikované modely či typy sociálních politik jsou pouze abstrakcí znaků pro ně podstatných a jsou tak jen určitými „vodítky“ a vzory, pomocí nichž si můžeme uvědomit jejich klady a zápory. Ve skutečnosti nemůže v jednotlivých zemích existovat pouze jeden model, reálná sociální politika je kombinací všech typů a níže zmíněné země pouze inklinují více k danému modelu. Jednotlivé typy politik se v zásadě odlišují mírou angažovanosti státu v oblasti sociální politiky.

Termín *evropský sociální model* se začal používat po podpisu Maastrichtské smlouvy (1993) a byl použit v *Zelené knize o sociální politice* z roku 1993 i v *Bílé knize o sociální politice* z roku 1994. Byl zde sepsán soubor společných hodnot, které tvoří osobní svoboda, sociální dialog, rovné příležitosti a solidarita mezi všemi vrstvami společnosti.

Evropský sociální model je v současné době běžně používaným pojmem, a přesto jeho přesná definice nebyla dosud zformulována a názory na jeho vymezení jsou různé. Odborníci se shodují, že co se týče řešení sociální politiky, neexistuje jednotný evropský sociální model. „V Evropě lze rozlišit pět hlavních typů sociálních systémů. Rozdíly mezi jednotlivými typy však mají tendenci se odrážet i v jednotlivých dalších parametrech sociálního systému.“²⁵ Dosud bylo v Evropské unii rozpoznáno několik typů sociálních modelů: skandinávský, kontinentální, anglosaský a středomořský.

2.3.1 Skandinávský model

Hlavním poznávacím znakem tohoto modelu bývá značná míra odpovědnosti státu za eliminaci sociálních problémů a také vysoká solidarita mezi vrstvami obyvatel. Systém je velmi nákladný, podmínkou pro jeho funkčnost je vysoká zaměstnanost obyvatel a vyšší zdanění. Pro státy, které uplatňují tento skandinávský model, bývá charakteristická

²⁵ CHMELÁŘ, A., S. VOLČÍK, A. NECHUTA a O. HOLUB. *Sociální pilíř v komparativní perspektivě ČR, EU a eurozóny*, OSTEU, 2016.

propracovaná a štědrá sociální politika se sociálním zabezpečením obyvatelstva na vysoké úrovni a s tím spojenými vysokými náklady na toto zabezpečení. Sociální politika tohoto modelu také zdůrazňuje důležitost a poskytuje služby pro děti, hendikepované a staré občany, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Díky tomu se v těchto státech vyskytuje ohrožení chudobou v menší míře. A také nižší dlouhodobá nezaměstnanost, která je důsledkem aktivní politiky trhu práce je pro tyto státy typická. Mezi další charakteristické znaky tohoto modelu můžeme také zařadit vysokou odborovou organizovanost zaměstnanců i značnou účast odborových organizací při kolektivním vyjednávání.

Model má za cíl odstranit či zmírnit chudobu a příliš vysokou příjmovou diferenciaci. Bývá také označován jako model institucionálně redistributivní. Stát se ve vysoké míře angažuje v sociální oblasti, v regulaci trhu práce i v ochraně životního prostředí. V ostatních oblastech bývá podporována volná konkurence na trhu zboží a služeb. Mezi státy, ve kterých se Skandinávský model prosadil, patří zejména Švédsko, Finsko, Norsko, Dánsko, Island a také Nizozemí.²⁶

2.3.2 Kontinentální model

Podle kontinentálního modelu by měla výše sociálních dávek odpovídat předchozí výši příjmů. Nerozlišuje se zde mezi chudobou zaviněnou a nezaviněnou. Klade důraz na prevenci vzniku sociálních problémů, což se ukázalo jako ekonomicky mnohem více účinné než jejich následné řešení.

Zápornou stránkou modelu je to, že sociální oblast je určena především pro obyvatele se stabilním zaměstnáním. Proto ženy a lidé s nepravidelnými pracovními závazky bývají znevýhodněni. Tím, že v tomto modelu panuje vysoké zdanění práce, je omezena možnost vstupovat na trh práce pro obyvatele s tzv. nízkou produktivitou. Riziko sociálního vyloučení je nízké díky podpoře ze strany rodiny. Také odborové organizace hrají stále důležitou roli v kolektivním vyjednávání, i když odborová organizovanost ve většině států, které prosazují tento model, klesá.

„Sociálně-tržní ekonomiky kontinentálního typu jsou založené na systému sociální ochrany vázaném na zaměstnanost. Důraz je kladen na silnou ochranu zaměstnanců na trhu

²⁶ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

práce. Charakteristické jsou zásahy státu do ekonomiky a rozvoj sociálního partnerství. Cílem je udržení stabilního ekonomického růstu a vysoké zaměstnanosti.²⁷

Zmiňovaný model vznikl koncem 19. století v Německu, a odtud se rozšířil do mnoha dalších evropských zemí. Typický je nejen pro Německo, ale také pro Belgie, Francii, Lucembursko, Rakousko, Slovinsko a Švýcarsko. Můžeme se také setkat s názvem Bismarckovský model podle německého kancléře Bismarcka. V typologii G. Esping-Andersena je tento model označen jako konzervativně-korporativistický.

2.3.3 Anglosaský model

Anglosaský nebo také reziduální model, jak bývá často nazýván, je odvozen od reziduální funkce státu. Jinak řečeno stát má v zabezpečení obyvatel pouze zbytkovou povinnost. Model spoléhá téměř výhradně na trh a rodinu, teprve když nastane situace, kdy tyto subjekty selžou, nastupuje sociální politika. Role státu v této politice je ale značně potlačena. Míra redistribuce je ze všech modelů nejnižší a dávky bývají poskytovány v minimální možné výši, která zaručuje důstojné přežití. Lidem, kteří se chtějí vyvarovat takovému scénáři nezbývá nic jiného, než využít svých úspor, pokud nějaké mají či využít prostředků životního a penzijního pojištění. Klade se zde důraz nejen na to, že každý jedinec je svobodný a má svá práva, ale také má své povinnosti jako například postarat se sám o sebe. Když toho není z jakýchkoliv důvodů schopen, stát spoléhá na pomoc v podobě jeho rodiny a blízkých. Když ani ti nemohou pomoci, poskytne stát pomoc ve formě různých dávek. Tento systém se nejčastěji týká velmi chudých lidí s nižších vrstev společnosti, často na okraji společnosti. Anglosaský model je charakteristický nízkou úrovní výdajů spojených se sociální ochranou. Sociální politika se z větší části zaměřuje na aktivní politiku zaměstnanosti, na lidi v produktivním věku a už méně se zaměřuje na domácnosti s nižším příjmem, matky samoživitelky a podobně. Panuje zde celkem malá odborová organizovanost, to se následně projevuje velkým rozptylem úrovně mezd a relativně vysokým počtem pracovních míst s nízkým mzdovým ohodnocením na zdejším trhu práce. Výše popsaný model, nazývaný také jako model liberální dle G. Esping-Andersena uplatňují v Evropské unii země jako Velká Británie a Irsko. Mimo EU uznává tento typ sociální politiky například USA či Japonsko.²⁸

²⁷ SVOBODOVÁ, Pavla. *Sociální politika v rámci EU a sociální modely*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Bankovní institut, katedra práva a veřejné správy, s. 42.

²⁸ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

2.3.4 Středomořský model

Středomořský model, jinak nazývaný také model jihoevropský či jižní, se vyznačuje tím, že sociální politika v zemích, které jej upřednostňují, bývá méně propracovaná. Průměrná výše výdajů na sociální ochranu se dá srovnat s výdaji v anglosaském modelu, za skandinávským a kontinentálním však zaostává. Úroveň odborové organizovanosti se dá označit za proměnlivou. Sociální výdaje v takovém typu sociálního státu jsou zaměřeny především na starobní penze, na podporu předčasného odchodu do důchodu nebo na ochranu zaměstnanosti.

Systémy států zapadajících do modelu středomořského obsahují některé rysy, jak konzervativně-korporativistického modelu, protože některé dávky bývají odvozovány z výše příspěvků do pojišťovacího systému, tak sociálně demokratického modelu, protože zdravotní péče a vzdělání bývají hrazeny z daní poplatníků. S liberálním modelem mají tyto systémy společné poskytování minimálního sociálního zajištění osobám s nízkými příjmy. S tímto modelem se setkáme v Itálii, Chorvatsku, Portugalsku, Řecku a Španělsku.²⁹

2.4 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ A JEHO KOORDINACE V EVROPSKÉ UNII

„Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky a jako prostředek k uskutečňování jejich úkolů a cílů můžeme obecně chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím lze předcházet sociálním událostem občanů a zmírňovat a odstraňovat jejich následky.“³⁰

Zjednodušeně se dá říct, že toto slovní spojení zahrnuje všechny instituce, které poskytují obyvatelům poradenství, ochranu, materiální i peněžní dávky či různé služby vedoucí k uspokojování jejich sociálních potřeb.

Sociální zabezpečení se týká:

- péče o zdraví obyvatel, a to jak léčebná, tak i preventivní,
- zabezpečení v případě invalidity,
- zabezpečení při dočasné neschopnosti, například jako následku nemoci či úrazu,
- pomoc matkám v těhotenství a mateřství,
- pomoc při výchově dětí v rodině,

²⁹ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26.

³⁰ KREBS, Vojtěch, ref. 1, s. 175.

- dávky v případě nezaměstnanosti,
- zabezpečení obyvatel ve stáří,
- zabezpečení pozůstalých a rodinných příslušníků.

Jedním ze základních principů EU je právo občanů na volný pohyb a právo pracovat kdekoli v Evropské unii, z toho vyplývá povinnost zacházet s občany tak, aby nebyli omezováni a měli možnost pracovat v jednotlivých členských zemích. Toto právo upravuje několik nařízení, které spadají do tzv. „sekundární legislativy“. Mezi tato nařízení patří například Nařízení Evropského Parlamentu a Rady č.883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a v roce 2009 byl přijat k tomuto Nařízení prováděcí předpis pod názvem Nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 987/2009. Obě nařízení jsou platná od 1. května 2010.³¹

V oblasti sociálního zabezpečení nedochází k harmonizaci národních sociálních systémů členských států, ale pouze k jejich **koordinaci**. Ta nemění národní předpisy, ale nahrazuje pouze taková národní pravidla, která jsou pro migrující občany nevýhodná a v těchto případech vytváří vlastní. Z hlediska územního se koordinace sociálního zabezpečení nevztahuje pouze na 28 členských států Evropské unie, ale také na Norsko, Island a Lichtenštejnsko, jež patří do Evropského hospodářského prostoru, ale nejsou součástí Evropské unie, a dále na Švýcarsko. Koordinace je založena na čtyřech principech:

- **Princip rovného zacházení** – tento princip je stěžejní pro celou evropskou integraci. Zajišťuje rovné postavení migrujících osob s těmi, kteří zůstávají po celý život v jednom členském státě (zabezpečení stejných dávek). Z tohoto principu pak vychází povinnost vyvézt dávku do ciziny, pokud pro její poskytnutí byly splněny podmínky, nebo sečíst doby pojištění. Zmíněný princip také zakazuje formy přímé i nepřímé diskriminace.³²
- **Princip použití jednoho právního řádu** – dle tohoto principu je nejdůležitější zásadou příslušnost k právním předpisům toho státu, ve kterém osoba vykonává výdělečnou činnost bez ohledu na místo jejího bydliště. Při nedodržení této zásady by mohlo dojít k tomu, že by se na migrující osobu nevztahoval žádný

³¹ ČERNÁ, Jana a Antonín VACÍK. *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-14-8.

³² KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. 219 s. ISBN 978-80-7400-439-1.

právní řád, nebo by se naopak na ni vztahovaly právní řády více zemí. Mohlo by tedy nastat, že by migrující osoba nebyla pojištěna vůbec, nebo naopak by musela odvádět dvojí pojistné. Úkolem tohoto principu je zabránit těmto negativním i pozitivním konfliktům.

- **Princip sčítání dob pojištění** – osoby pracující v jiném státě, než kde jsou občany, odvádějí příspěvky do pojistných systémů v jiném členském státě. Stává se také, že se účastní více systémů sociálního zabezpečení ve více zemích. Problémem je, že sociální systémy obsahují jako jednu z podmínek k získání nároku na dávky určitou minimální dobu pojištění, bydlení či zaměstnání. Když člověk pracuje ve více členských státech, může se stát, že nesplní danou dobu pro nárok na dávky ani v jednom z nich. Koordinační nařízení pak umožňují získání nároku na dávky tam, kde to připadá v úvahu, a přihlédne i k dobám pojištění získaným v jiných členských státech.³³
- **Princip zachování nabytých práv** – tento princip umožňuje, že dávky sociálního zabezpečení jsou poskytovány i mimo území státu, kde na ně vznikl nárok.

2.4.1 Funkce sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení má funkci preventivní, aktivizační, redistribuční, homogenizační a ochrannou. Funkce *preventivní* má za úkol předcházet vzniku nečekaných životních událostí. Další je *aktivizační*, nebo také stimulační funkce, tou se snaží sociální politika ovlivnit kvalitu lidského potenciálu a stimulovat lidské úsilí. Funkce *redistribuční* (přerozdělovací) má za úkol vyrovnávat postavení občanů na trhu a to především za pomoci spravedlivějšího přerozdělování prostředků ve společnosti. Mezi další funkce se dá zařadit i funkce homogenizační, která se pomocí nástrojů sociální politiky snaží zvýšit stupeň stejnorodosti a nastavení stejných startovacích podmínek pro všechny. A nakonec k těm hlavním a základním funkcím sociálního zabezpečení patří především funkce *ochranná*, která je z historického hlediska nejstarší a jejím hlavním úkolem je právě zabezpečit občany před nepříznivými životními událostmi.³⁴

³³ KOLDINSKÁ, Kristina, ref. 32.

³⁴ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

3 POJETÍ A KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

Tato kapitola se zaměřuje na základní teoretické vymezení a pojetí rodinné politiky. Stěžejní částí je charakteristika koncepcí rodinné politiky ve vybraných zemích Evropské unie, tj. ve Švédsku, Německu, Velké Británii, Itálii a České republice. Tyto země jsou charakterizovány proto, že každá z těchto zemí je zástupcem určitého odlišného modelu sociální politiky a ve 4. kapitole bude srovnána podpora rodin s dětmi.

3.1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ RODINNÉ POLITIKY

Ve starém Řecku se pro rodinu používalo slovo „oikos“, které však také označovalo majetek či bydliště. Základ tohoto slova je tedy ekonomický, protože vlastnictví a majetek bylo produkováno v rodině a rodinná ekonomie byla tak první ekonomikou, kterou naši předci znali. V latinském jazyce se pro rodinu používá slovo „familia“, které později převzaly i germánské a románské jazyky.

3.1.1 Rodina, její funkce a vývoj

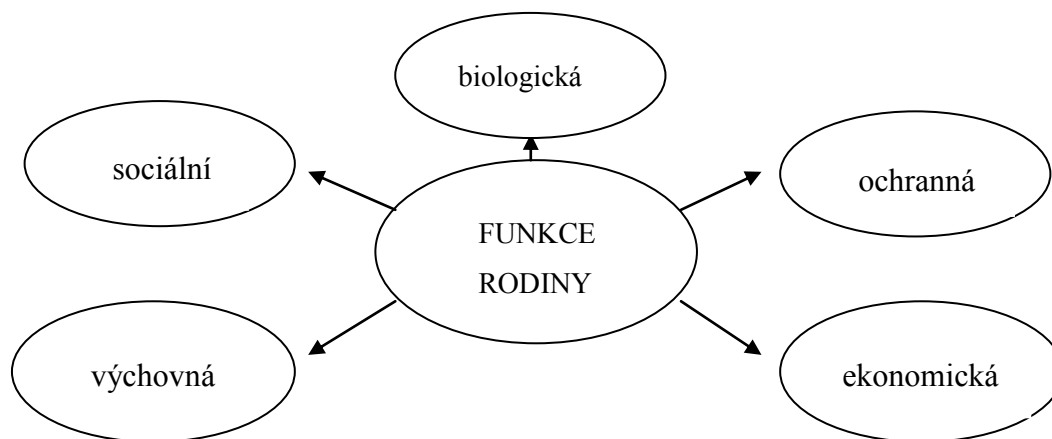
Rodina je nejstarší a základní sociální jednotka společnosti, je to skupina osob navzájem spojených manželstvím, příbuzenstvím nebo i adopcí. „Je základním kamenem a předobrazem občanské společnosti, předáváním pravidel soužití ve společnosti přispívá k podobě sociálního a právního řádu a hodnotami v ní zakotvenými a svou velikostí ovlivňuje ekonomickou a sociální prosperitu státu“.³⁵ Lze říci, že rodina je tedy společenství lidí, kteří jsou spojeni pokrevními a dalšími příbuzenskými vztahy. Další definice popisuje rodinu jako základní jednotku každé společnosti, představuje soužití rodičů a dětí, soužití společně bydlících a hospodařících partnerů nebo alespoň jednoho dospělého člověka pečujícího o dítě. Rodina je také prostor, kde dochází k formování osobnosti člověka, členové rodiny podstatně ovlivňují navzájem své chování. Plní biologické, ochranné, ekonomické, společenské (sociální) a výchovné funkce, které jsou jinými instituty zastupitelné jen velmi obtížně a pouze částečně.³⁶ Jednotlivé funkce rodiny jsou znázorněny v obrázku 3.1. Tyto funkce jsou také důležité pro biologickou stabilitu populace a pro reprodukci člověka jako biologické ale i společenské bytosti. Prostřednictvím rodiny se dítě poprvé setkává se společenstvím lidí, což dále ovlivňuje

³⁵ MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010, 107 s. ISBN 978-80-86729-54-1 (brož.), s. 7.

³⁶ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

jeho vztah k ostatním lidem či skupinám a společenstvím lidí. Rodina tak má významný přínos pro kulturní, civilizační a mravní úroveň celé společnosti

Obrázek 3.1: Funkce rodiny

Zdroj: DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6, vlastní zpracování, 2018

Z hlediska vývoje prošla rodina a rodinný život řadou změn. V minulosti převažovaly rodiny vícegenerační, změnu přineslo období industrializace a urbanizace v 19. století. Tato doba se vyznačovala migrací obyvatel za prací do měst i liberalizací sňatků (omezení zásahů správních orgánů) a pomalu docházelo k rozpadu vícegeneračních rodin. Velký význam v započatých změnách mělo i akceptování rozvodů manželství, což bylo do té doby ve společnosti nepřípustné. Další, negativní, vliv na vývoj rodin mělo období druhé světové války. V šedesátých letech 20. století proběhly změny v postojích mladé generace, která se bránila zažitým stereotypům v zakládání rodiny a důraz kladla spíše na vzdělání a uplatnění na trhu práce. Následkem toho byl nárůst průměrného věku manželů při narození prvního dítěte.³⁷ Faktory, které ovlivnily vývoj rodiny v druhé polovině 20. století, byly založeny na³⁸:

- prosazení značné volnosti v uzavírání manželství a preference lásky a sexuální přitažlivosti před ekonomickými a majetkovými důvody,
- významném růstu úrovně vzdělání a kvalifikace žen a s tím spojeným stoupajícím podílem na trhu práce,
- vzestupu rozvodovosti a podílu opakovaných manželství,

³⁷ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

³⁸ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

- rozvoji demokracie a osobních práv, které ovlivnily liberalizaci potratů a rozšíření antikoncepce, která umožňuje plánování rodičovství a mateřství,
- zkrácení reprodukčního období žen, koncentrace porodů do relativně krátké životní etapy,
- prodlužování délky života, a tím i prodlužování trvání rodiny po odchodu dětí,
- úbytku narození většího počtu dětí v jedné rodině a snížení plodnosti.

V posledních několika letech se projevují tendence, jako vytváření partnerských vztahů bez uzavření manželství, nárůst počtu dětí narozených mimo manželský svazek, nárůst počtu lidí, kteří žijí dlouhodobě sami, tzv. *single*. Celkově se zvýšil i počet rozvodů manželství.

3.1.2 Definice rodinné politiky

Stejně jako sociální politiku, lze rodinnou politiku definovat z mnoha pohledů. Jedna z definic popisuje tuto politiku jako *nedílnou součást sociální politiky státu a jako zvláštní podporu rodin, která se realizuje ekonomickými, sociálními a právními opatřeními, působením veřejných institucí*.³⁹ Dle další definice rodinná politika představuje soubor opatření a nařízení, která mají za úkol chránit a podporovat rodinu jako instituci, která má pro společnost nepostradatelnou funkci. Ve většině evropských zemí je rodinná politika chápána a uplatňována jako podpora rodin s dětmi v rámci sociální politiky.⁴⁰

„Rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Jelikož se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura.“⁴¹ Rodinná politika musí také respektovat autonomii a schopnost rodiny se samostatně rozhodovat. Měla by pamatovat na všechny vývojové fáze a na konkrétní potřeby rodiny v určitých situacích. V jednotlivých státech Evropské unie se zabývá jednotlivými cíli s odlišnou intenzitou a používá různých nástrojů. U této oblasti sociální politiky není přesně vymezen její obsah na nadnárodní úrovni a tak je především v kompetenci jednotlivých členských států. Evropská unie však může vydávat legislativu upravující například sladění pracovního a rodinného života, rovnost mužů a žen či rozvoj a ochranu dětí.

³⁹ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

⁴⁰ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

⁴¹ MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*, 2008. ISBN 978-80-86878-82-9, s.8.

3.1.3 Pojetí a zásady rodinné politiky

Rodinnou politiku můžeme chápat v několika pojetích⁴²:

- *liberální pojetí* znamená menší zásah ze strany státu do chodu rodiny. Upřednostněna je nižší podpora státem v rámci sociálního systému. Jsou tak poskytovány pouze některé definované dávky, prostřednictvím kterých je realizována pomoc chudým rodinám ve společnosti;
- *konzervativní pojetí* udává, že živitelem rodiny je otec, matka zastává funkci pečovatelky o rodinu a domácnost. Rodina, jako nejvýhodnější prostředí pro výchovu dětí, má být podporována státem. Stát cíleně podporuje konkrétní formy rodinného soužití, např. podpora manželství;
- *feministické pojetí* preferuje shodu mezi partnery v rozdělení rolí důležitých pro chod domácnosti;
- *kolektivistické pojetí* se zaměřuje na jednoho člena domácnosti, kterého se snaží ušetřit povinností spojených s péčí o rodinu a umožňuje tím jeho zapojení do trhu práce.

Proces podpory rodin v pojetí *moderní sociální politiky* se utvářel ve spojitosti s postupnou akceptací sociálně tržní orientace většiny vyspělých evropských států. Tato změna znamenala pro obyvatelstvo, uspořádané především do rodin, relativní blahobyt a dobré životní podmínky, ale byla také doprovázena sklonem k ekonomickému rozvoji, který s sebou přináší dlouhodobou nezaměstnanost, zvýšenou migraci obyvatel i rostoucí znečišťování životního prostředí. Další faktor, který ovlivnil rodinnou politiku v 2. polovině 20. století, byla demokratizace společnosti spojená s tlakem na zrovnoprávnění žen a mužů v rodinách a také posílení práv dětí. Všeobecně byla akceptována tzv. variabilní forma chování v rodinách.⁴³

Rodinná politika má určité zásady. Má-li sloužit k prospěchu občana i celé společnosti je potřebné posílit určité hodnoty, s jejichž pomocí může rodina fungovat a plnit své poslání. *Humanismus* je základní hodnotou, na níž musí být rodinná politika postavena. Tato hodnota představuje úctu k člověku jako k jedinečné bytosti, zájem na kvalitním a spokojeném životě jedinců ve všech etapách jejich života. Žádoucí je, aby

⁴² DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6

⁴³ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

myšlenky humanismu promítaly ve všech generacích, u dětí, rodičů i prarodičů. Respektování humanismu v rodinné politice vede k soudržnosti rodiny a její nezávislosti.

Další důležitou zásadou je *respektování svobody a odpovědnosti členů rodiny*. Každý člen rodiny má mít možnost samostatně rozhodovat a má právo na vlastní rozvoj dle svých vlastních představ, dispozic, předpokladů a zájmů. Respektování svobody ale přináší odpovědnost členů rodiny, zejména pak dospělých lidí, a to za sebe sama i za děti nebo bezmocné členy své rodiny. Tuto odpovědnost je třeba posilovat a podporovat. Vede k odpovědnému postoji v práci a celkově ve společenském životě a brání zneužívání pomoci od státu, tzv. *sociálního parazitizmu*.⁴⁴

Zásada rovnosti hraje také důležitou roli. Chápeme ji jako rovnost všech členů rodiny (v důstojnosti, právech, svobodě) i jako rovnost vymezenou právními normami. Významnou hodnotou rodinné politiky je i *solidarita*. Ta se dělí na minimálně dvě významové roviny. Jednak může jít o tzv. *vnitrorodinnou solidaritu*, která je založena na sounáležitosti a odpovědnosti jednotlivých členů rodiny. Tato solidarita znamená, že daná rodina sdílí odpovědnost za své slabší příbuzné (malé děti, staré rodiče, nemocné) i za rodinu jako celek. Vnitrorodinná solidarita také sleduje sociální soběstačnost rodin, to znamená, jak dokážou členové vlastními silami zabezpečit svou rodinu. K posílení této solidarity dochází i prostřednictvím různých poradenských center specializujících se na problémové situace v rodinách, například manželské krize, drogové závislosti či různé hendikepy. Druhá významová rovina solidarity je taková, která reaguje na skutečnost *rozdílných příjmových pozic jednotlivých rodin*. Mnoho rodin je ohroženo chudobou a sociálním vyloučením, u takových případů pomáhá stát pomocí sociálních dávek, a to za určitých podmínek. Úroveň nastavení těchto dávek může sledovat různé cíle, například plošně podpořit všechny rodiny s dětmi nebo tuto podporu rozdělovat mezi potřebné podle různých kritérií. V každém případě by mělo být nastavení těchto dávek uvážené a měl by se respektovat fakt, že možnosti transferových plateb jsou omezeny.⁴⁵

Významnou roli také hraje fenomén *sociální spravedlnosti*. Rozdíly, které panují mezi rodinami, ať už v příjmech nebo životních šancích, nepřekročí určitou hranici a společnost je bude vnímat jako přijatelné a opodstatněné. Zásada *sociální garance* zase zabezpečuje dosažení alespoň společensky uznatelné minimální životní úrovně a poskytuje

⁴⁴ VANČUROVÁ, A. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy* [online]. 2005. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf.

⁴⁵ Tamtéž.

spolehlivou záchrannou sít' lidem při vzniku určitých nepříznivých životních událostí. Výše uváděné základní hodnoty plní roli východiska rodinné politiky, tzn. že podle nich by měla být rodinná politika utvářena, hodnocena a posuzována. Také by se měly tyto hodnoty odrazit ve volbě cílů a nástrojů sloužících k naplňování rodinné politiky.⁴⁶

3.1.4 Cíle rodinné politiky

Podpora rodin v zemích EU sleduje zpravidla více cílů a je orientována jak na rodinu jako celek, tak i na jednotlivé skupiny rodin se specifickými potřebami. V zásadě hlavním cílem rodinné politiky je dlouhodobé zmírňování narůstajících životních nákladů.⁴⁷

Základní cíl rodinné politiky je vytvořit ve společnosti takové prostředí, které bude celkově přátelské k rodině, a to legislativní i nelegislativní cestou:

- usiluje o odstranění překážek, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich stabilitu,
- vytváří podmínky pro fungování rodin,
- posiluje vědomí rodinných hodnot ve společnosti,
- posiluje vlastní zodpovědnost rodičů a členů rodin navzájem.

Důraz by měl být kladen u dnešní mladé generace na vědomí hodnoty manželství, rodičovství a rodiny a také na vlastní odpovědnost za její funkčnost a stabilitu.⁴⁸

K dalším důležitým cílům rodinné politiky patří posílení společenské vážnosti rodin a manželství, ochrana svobodného a všestranného rozvoje individua v rodině, zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dětí či slučitelnost rodinné funkce a zaměstnání.⁴⁹

Obecné cíle rodinné politiky se dají shrnout do těchto několika bodů:

- vytváření všestranně příznivých podmínek pro rodinu,
- zmírňování nákladů rodin, které pečují o mladou generaci,
- posílení vážnosti rodiny a manželství,
- výchova k partnerství, manželství a rodičovství,

⁴⁶ VANČUROVÁ, Alena, ref. 44.

⁴⁷ PRŮŠA, L., P. VÍŠEK a R. JAHODA. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 280 s. ISBN 978-80-7478-528-3.

⁴⁸ MPSV, ref. 41.

⁴⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2000. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

- posílení ekonomické suverenity rodin a jejich členů na trhu práce,
- rozvoj rodinné politiky v dlouhodobém horizontu,
- rozvoj výzkumu o potřebách rodin a způsobech jejich uspokojování,
- zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dětí v rodinách,
- prosazení slučitelnosti rodinné funkce a zaměstnání.

Mezi odvozené specifické cíle rodinné politiky řadíme cíl koncipovat tuto politiku tak, aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik chtějí a v době, kterou si sami zvolí. Také cíl minimalizovat handicapy dětí vyrůstajících v neúplných či v ekonomicky oslabených rodinách a zvýšit jejich šance v oblasti vzdělání i uplatnění na trhu práce.⁵⁰

Vzhledem k historickému, ekonomickému a politickému vývoji a kulturním a národním aspektům rodinná politika preferuje v různých státech jednotlivé cíle s odlišnou intenzitou a adekvátně k nim uplatňuje i různé nástroje.⁵¹

3.1.5 Nástroje rodinné politiky

„Financování rodinné politiky souvisí zejména s rozsahem působení národních států v oblastech sociální a daňové politiky. Prostředky na podporu rodin jsou na principu solidarity bohatých s chudými a bezdětných s rodinami s dětmi přerozdělovány formou dávek sociální politiky a příspěvků na služby pro děti.“⁵²

Nástroje rodinné politiky můžeme obecně rozdělit na finanční a nefinanční. *Finanční nástroje* se dále dělí na přímé a nepřímé, přímá pomoc představuje například přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení. Nepřímá finanční pomoc poskytuje dávky zprostředkovaně a jsou uskutečňovány především prostřednictvím daňových opatření, lze zde ale zahrnout i příspěvek státu na stravování ve školních jídelnách, slevy dětí a studentů na dopravu atd. *Nefinanční nástroje* rodinné politiky lze definovat jako služby pro rodiny. „Ze širokého spektra sociálních služeb je důležité zmínit především zajištění péče o malé, předškolní a školní děti, oblast slučitelnosti pracovních a rodinných rolí a s tím souvisejících podmínek na trhu práce, případně různé služby pro domácnost. V této oblasti podpory rodin ve srovnání s předchozími formami finanční podpory roste vedle

⁵⁰ DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ, ref. 6.

⁵¹ PRŮŠA, L., P. VÍŠEK a R. JAHODA. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 280 s. ISBN 978-80-7478-528-3.

⁵² MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: MU, 2005. 79 s. ISBN 80-210-3630-3. s. 15.

státních opatření význam nestátních, soukromých a jiných institucí či místních samospráv.⁵³

3.2 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ŠVÉDSKA

Švédsko je jedním ze severských států na Skandinávském poloostrově v severní Evropě a se svou rozlohou, která činí 449 964 km², je třetí největší zemí Evropské unie. Hlavní město Švédska je Stockholm, země má 9,9 miliónů obyvatel a je parlamentní konstituční monarchií, jejímž panovníkem je král Karl XVI. Gustav. Úředním jazykem je švédština a používanou měnou je švédská koruna (SEK). Od 1. ledna 1995 je členem EU.⁵⁴ Švédsko řadíme do Skandinávského modelu sociální politiky, který je více popsán v podkapitole 2.3.1. Pro skandinávský model bývá charakteristická propracovaná a štědrá sociální politika se sociálním zabezpečením obyvatelstva na vysoké úrovni a s tím spojenými vysokými náklady na toto zabezpečení. V tabulce 3.1 jsou shrnuty vybrané ukazatele životní úrovně ve Švédsku.

Tabulka 3.1: Vybrané ukazatele životní úrovně ve Švédsku

	HDP NA OBYVATELE ZA ROK 2017 (v Eur)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ZA ROK 2017 (v %)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ŽEN ZA ROK 2017 (v %)	LIDÉ OHROŽENÍ CHUDOBOU ZA ROK 2016 (v %)	FERTILITA V ROCE 2016
HODNOTA UKAZATELE	47 400	81,8	79,8	18,3	1,85

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

3.2.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky

V 19. století bylo Švédsko jednou z nejchudších a nejzaostalejších zemí v Evropě, do které přišel proces industrializace ve srovnání s jinými státy celkem pozdě. Změnu zaznamenalo Švédsko až na počátku 30. let 19. století, kdy čelilo ekonomické krizi. Ve 30. letech je tak pro tuto zemi, z důvodů populačních problémů, typické zaměření na rodiny s dětmi a jejich sociálněpolitickou ochranu. Tento zájem se pojí se jmény K. G. Myrdal a A. Myrdal. Jejich program měl zajistit snížení sociálních nerovností a vyrovnání životní úrovně mezi rodinami s dětmi a rodinami bez dětí. Byla proto přijata řada nových opatření, například dávky a lékařská péče pro matky a malé děti zdarma na veřejných klinikách,

⁵³ PODOLÁNOVÁ, Kateřina. *Komparace rodinné politiky České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie*. Ostrava, 2015. Diplomová práce. Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, katedra národohospodářská, s. 15.

⁵⁴ EUROPA. *Švédsko – základní informace* [online]. 2018. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/sweden/index_cs.htm.

státní podpora ve formě půjček na bydlení pro velké rodiny, školní zdravotní programy, rozšíření veřejných lékařských a zubních služeb, potratová legislativa apod.⁵⁵

Moderní sociální stát v dnešním slova smyslu se vyvíjel až po druhé světové válce. Za základ sociálního státu byla považována plná zaměstnanost. V následujících letech proběhly další reformy důležité pro rodinnou politiku, v roce 1946 to bylo zavedení školního jídla zdarma, v roce 1947 zase univerzální přídavky na děti. V roce 1962 byl spolu se *zákonem o národním pojištění* přijat také tzv. *systém rodičovského pojištění*, které zahrnovalo základní dávky v pomoci rodinám s dětmi, všechny tyto kroky vedly ke snaze o eliminaci chudoby. V 90. letech 20. století se Švédsko potýkalo s krizí a s tím spojenou rostoucí nezaměstnaností, inflací a útlumem hospodářského růstu, což způsobilo zvýšení daní v důsledku rostoucího veřejného zadlužení. Vláda byla nucena snížit některé dávky v rámci sociálního zabezpečení a zpřísnila kritéria pro poskytování těchto dávek (podpora v oblasti bydlení, nemocenská). Tato opatření ale neměla nijak výrazný dopad na rodiny s dětmi, neboť v oblasti rodinné politiky došlo jen k malé změně v podobě přídavků na dítě. Stát i nadále podporoval plnou zaměstnanost, proto i v období krize rozšiřoval síť denní péče o děti předškolního věku. Po roce 2000 došlo k zvýšení přídavků na dítě a také posílily služby pro rodiny. Švédsko si i nadále zachovává hlavní rysy rodinné politiky, kterými jsou především finančně dostupná předškolní péče, vysoké rodičovské dávky a také vysoká zaměstnanost žen.⁵⁶

3.2.2 Podpora rodinné politiky ve Švédsku

Sociální zabezpečení ve Švédsku je zaměřeno na tyto oblasti⁵⁷:

- zabezpečení v průběhu pracovního života,
- zabezpečení rodin s dětmi,
- zabezpečení ve stáří.

Všechny tyto oblasti jsou finančně zabezpečeny pomocí *sociálního pojištění*, které konkrétně řeší například pomoc při úrazu či nemoci z povolání, invaliditu, dávky ve stáří, v nezaměstnanosti a také rodinné dávky. Dalším pilířem jsou *sociální služby*, které finančně zabezpečují oblast zdravotní péče a vzdělání.

⁵⁵ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26.

⁵⁶ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26.

⁵⁷ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

K cílům rodinné politiky ve Švédsku patří srovnat životní úroveň a finanční podmínky rodin s dětmi a bezdětných, umožnit rodičům, aby mohli skloubit péči o děti a zaměstnání, zvýšit podíl otců na výchově dětí, omezit počet rodin s dětmi žijících v chudobě apod.⁵⁸

Celkové výdaje na sociální politiku ve Švédsku byly v roce 2015 **29,2 %HDP**, tj. **131,02miliard Eur** z toho bylo na **rodinnou politiku** určeno **10,46%**, tj. **13,42 miliard Eur**.⁵⁹

O organizaci systému sociálního zabezpečení se stará, s výjimkou pojištění pro případ nezaměstnanosti a příspěvků na studium, *Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí*. Za oblast sociálního pojištění odpovídá *Správa sociálního pojištění* (Försäkringskassan), výjimkou jsou starobní a pozůstalostní důchody které má na starost důchodová správa (Pensionsmyndigheten). Dle zákoníku *sociálního pojištění* z 1. ledna 2011, se toto pojištění dělí na složku založenou na trvalém pobytu a složku založenou na příjmu z výdělečné činnosti. Dohled na sociální pomoc, která se ve Švédsku nepovažuje za součást sociálního pojištění, zajišťuje *Státní zdravotní a sociální úřad* (Socialstyrelsen). Za zdravotní péči odpovídají jednotlivé okresy nebo kraje a pojištění pro případ nezaměstnanosti spadá do pravomoci ministerstva práce (Arbetsmarknadsdepartementet). Vyplácení finančních příspěvků studentům zařizuje *Ústřední komise pro studijní podporu* (Centralastudiestödsnämnden, CSN).⁶⁰

Systém sociálního zabezpečení je financován z daní a z příspěvků vycházejících z příjmů z výdělečné činnosti. Největší část tvoří příspěvky hrazené zaměstnavatelem, které představují celkem 31,42 % objemu mzdových prostředků. Osoby samostatně výdělečně činné hradí příspěvky ve výši 28,97 % svého příjmu. Před časem byly zavedeny příspěvky pojištěnců na částečné financování důchodového pojištění. Tyto příspěvky pokrývají okolo 60 % veškerých výdajů na pojištění a zbytek je hrazen z výnosů fondů a z daní prostřednictvím státního rozpočtu. Příspěvky na důchodové pojištění jsou zaměstnavatelem

⁵⁸ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

⁵⁹ Eurostat. *Social protection in 2015*. [online]. 2018 [2018-04-14]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

⁶⁰ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

sraženy ze mzdy a odvádějí se přímo daňovému úřadu. U osob starších 65 let je příspěvek zaměstnavatele odváděn v nižší sazbě. Zdravotnický systém je hrazen z okresních daní a také ze státních dotací a poplatků hrazených pacienty. Sociální pomoc je financována převážně z místních daní.

3.3 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY NĚMECKA

Německo je středoevropský stát zahrnující 16 spolkových zemí a jeho rozloha činí 357 023 km². Německo je federativní parlamentně-demokratická republika. V čele vlády stojí kancléřka Angela Merkelová, hlavou státu je prezident Frank-Walter Steinmeier, jehož hlavní povinnosti a pravomoci jsou převážně reprezentativní. Hlavním městem je Berlín a měnou je zde euro (Eur), neboť Německo je nejen členem a zakládající zemí Evropské unie, ale také členem eurozóny (1999). Úředním jazykem je němčina. Německo řadíme do Kontinentálního modelu sociální politiky, který je podrobněji popsán v podkapitole 2.3.2. Podle Kontinentálního modelu by měla výše sociálních dávek odpovídat předchozí výši příjmů. Nerozlišuje se zde mezi chudobou zaviněnou a nezaviněnou. Klade důraz na prevenci vzniku sociálních problémů.⁶¹ V tabulce 3.2 jsou shrnuty vybrané ukazatele životní úrovně v Německu.

Tabulka 3.2: Vybrané ukazatele životní úrovně v Německu

	HDP NA OBYVATELE ZA ROK 2017 (v Eur)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ZA ROK 2017 (v %)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ŽEN ZA ROK 2017 (v %)	LIDÉ OHROŽENI CHUDOBOU ZA ROK 2016 (v %)	FERTILITA ZA ROK 2016
HODNOTA UKAZATELE	39 500	79,2	75,2	19,7	1,6

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

3.3.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky

„Vývoj německé rodinné politiky prošel od vzniku Spolkové republiky Německo několika fázemi. Po založení *Ministerstva mládeže, rodiny, žen a zdravotnictví* v roce 1955 byl vypracován první komplexní systém rodinných přídatků a systém daňových úlev na závislé děti.“⁶² Od roku 1975 docházelo k zvyšování rodinných přídatků, zaváděly se daňové zvýhodnění rodičů samoživitelů a také se začaly vyplácet dávky ženám na mateřské dovolené, které jsou ekonomicky aktivní. Rok 1983 s sebou přinesl rozpočtové

⁶¹ EUROPA. *Německo – základní informace* [online]. 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_cs

⁶² MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26, s.103.

problémy a tím i zavedení testování rodinných příspěvků. Následovalo období ekonomického rozmachu v roce 1986, a zavedení nového principu rodinné politiky, což v praxi znamenalo vyrovnaní finančního zvýhodnění rodin s dětmi a bez dětí. Byl přijat tzv. „*Familienaket*“, což byl balík opatření pro rodiny, kombinující přímé a nepřímé formy pomoci.⁶³

3.3.2 Podpora rodinné politiky v Německu

Systém sociálního zabezpečení hraje v Německu důležitou roli, 90 % obyvatel Německa se účastní sociálního zabezpečení, které se dělí na dva pilíře:⁶⁴

- povinné sociální pojištění,
- sociální pomoc.

Povinné sociální pojištění zahrnuje nemocenské (zdravotní) pojištění, pojištění pro případ odkázanosti na dlouhodobou péči, důchodové pojištění, úrazové pojištění a pojištění pro případ ztráty zaměstnání. Mimo tyto uvedené typy sociálního zabezpečení existuje ještě také *státní sociální podpora (pomoc)*, minimální dávky pro uchazeče o zaměstnání, podpora ve stáří a v případě snížené výdělečné schopnosti a *různé rodinné dávky* a příspěvky na bydlení. Hlavním německým zákonem upravujícím sociální zabezpečení je *Sociální zákoník (Sozialgesetzbuch)*.

Celkové náklady na **sociální zabezpečení** v roce 2015 činily **29,1 % HDP**, tj. **885,44 miliard Eur** a z toho náklady na rodinnou politiku byly **11,35 %**.⁶⁵

Důchodové pojištění organizuje *Svaz německého důchodového pojištění* (Deutsche Rentenversicherung Bund), a *Regionální úřady německého důchodového pojištění* (Regionalträger der Deutschen Rentenversicherung). Zdravotní pojištění spravuje okolo 145 pojišťoven, z nichž některé působí regionálně (např. místní zdravotní pojišťovny, Ortskrankenkassen) a jiné působí na celostátní úrovni (např. většina úhradových pojišťoven, Ersatzkassen). Pojištění pro případ potřeby dlouhodobé péče také spravují zdravotní pojišťovny ze svých fondů. Úrazové pojištění organizují úrazové pojišťovny (Gesetzliche Unfallversicherung), úrazové pojišťovny pro průmyslová a

⁶³ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26

⁶⁴ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

⁶⁵ Eurostat, ref. 59

zemědělská odvětví a úrazové pojišťovny pro veřejný sektor. Pojištění pro případ ztráty zaměstnání zajišťuje *Spolkový úřad práce* (Bundesagentur für Arbeit). Tyto samosprávné instituce sociálního pojištění podléhají kontrole státu, která je vykonávána kontrolním orgánem.⁶⁶

Systém sociálního zabezpečení je financován z příspěvků na státní pojištění, které odvádějí zaměstnavatelé a zaměstnanci prostřednictvím výnosů z daní. Rodinné dávky jsou financovány z veřejných fondů, na jejich pobírání se tedy neplatí žádné příspěvky.⁶⁷

3.4 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY VELKÉ BRITÁNIE

Spojené království Velké Británie (VB) je ostrovní stát přiléhající k západní části Evropy. Rozloha VB činí 243 610 km² a politický systém představuje konstituční monarchie a parlamentní demokracie. V čele stojí královna Alžběta II., která je zároveň i hlavou exekutivy, vrchním velitelem ozbrojených sil a má i nejvyšší postavení v anglikánské církvi. Hlavním městem je Londýn, úředním jazykem je angličtina a měnou je britská libra (GBP). Členskou zemí EU se stala 1. ledna 1973.⁶⁸ Velkou Británii řadíme do Anglosaského modelu sociální politiky, který je charakteristický nízkou úrovní výdajů spojených se sociální ochranou, a dávky bývají poskytovány v nejnižší možné výši.⁶⁹ V tabulce 3.3 jsou shrnuty vybrané ukazatele životní úrovně ve Velké Británii.

Tabulka 3.3: Vybrané ukazatele životní úrovně ve Velké Británii

	HDP NA OBYVATELE ZA ROK 2017 (v Eur)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ZA ROK 2017 (v %)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ŽEN ZA ROK 2017 (v %)	LIDÉ OHROŽENI CHUDOBOU ZA ROK 2016 (v %)	FERTILITA V ROCE 2016
HODNOTA UKAZATELE	35 200	78,2	73,1	22,2	1,71

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

⁶⁶ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

⁶⁷ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

⁶⁸ V červnu 2016 bylo v referendu odhlasováno vystoupení VB i jejích součástí - Severního Irska, Skotska a Walesu z EU.

⁶⁹ EUROPA. *Spojené království – základní informace* [online]. 2018. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/unitedkingdom_cs

3.4.1 Historicko –právní vývoj rodinné politiky

Rodinná politika ve VB má tradici od první poloviny 20. století, kdy sir William Beveridge navázal na myšlenky lorda J. M. Keynesa, a zdokonalil systém národního pojištění ve VB. Intervence státu do rodiny byla vždy nějakým způsobem v rozporu s myšlenkami liberalismu, a navíc tento stát nikdy neměl tak výrazné populační problémy jako jiné země, které vedly často ke zrodu a rozvoji rodinné politiky. Od roku 1988 byl za nejznámější dávku pro nízkopříjmové rodiny považován tzv. „*Family Credit*“, který byl v roce 1999 nahrazen novou dávkou tzv. *Working Families Tax Credit* (WFTC). V roce 1991 VB ratifikovala *Úmluvu o právech dítěte* a snaží se o její implementaci. V roce 1999 byl založen *Národní institut pro rodinu a rodičovství*. Další prioritou bylo sladění rodičovství a práce, na konci roku 2002 tak byl v Británii zaveden institut tzv. *rodičovské dovolené*, díky kterému bylo umožněno čerpat po narození dítěte dřívější mateřskou dovolenou i otcům.⁷⁰

3.4.2 Podpora rodinné politiky ve Velké Británii

Systém sociálního zabezpečení ve Velké Británii zahrnuje⁷¹:

- systém státního pojištění (dávky v nemoci, v nezaměstnanosti, v případě úmrtí partnera, důchodové dávky atd.),
- státní zdravotní službu,
- sociální péči.

Zabezpečení rodin s dětmi je ve Velké Británii realizováno prostřednictvím *státního pojištění i sociální péče*. Hlavním zákonem upravujícím sociální zabezpečení je *Zákon č.27/1997, social security* (o sociálním zabezpečení), který prošel několika reformami. Od roku 2012 je v platnosti *Welfare Reform Act 2012*.

Celkové výdaje na **sociální politiku** byly v roce 2015 **28,6 % HDP**, což představovalo **744,31miliard Eur** a z toho výdaje na **rodinnou politiku** byly ve Velké Británii v roce 2015 **9,64 %**.⁷²

⁷⁰ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26.

⁷¹ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf

⁷² Eurostat, ref. 59

Za poskytování většiny dávek sociálního zabezpečení odpovídá *Ministerstvo práce a důchodů* (Department of Work and Pensions, DWP), daňová a celní správa Spojeného království (HM Revenue and Customs) odpovídá za výběr, evidenci příspěvků, za vyměřování a výplatu daňových kreditů pro rodiny s nezaopatřenými dětmi a pracující osoby s nízkými příjmy. Úřady státní zdravotní služby získávají finanční prostředky na zajišťování služeb zdravotní péče prostřednictvím smluv se sdruženími zdravotní péče. Služby zajišťují nebo nakupují místní orgány na základě finančního a legislativního rámce, který určuje Ministerstvo zdravotnictví.⁷³

Systém sociálního pojištění je financován z příspěvků na státní pojištění, které odvádějí zaměstnavatelé a zaměstnanci prostřednictvím výnosů z daní.

3.5 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ITÁLIE

Itálie leží v jižní Evropě na Apeninském poloostrově a rozlohou má 301 338 km². Itálie je parlamentní republika, hlavou státu je prezident Sergio Mattarella. Hlavním městem je Řím, úředním jazykem italština a měnou je Euro, Itálie je tedy členem Eurozóny. Itálie je zakládajícím státem Evropského společenství/Evropské unie. Tento stát řadíme do Středomořského modelu, ten se vyznačuje tím, že sociální politika v zemích, které jej upřednostňují, bývá méně propracovaná. Průměrná výše výdajů na sociální ochranu se dá srovnat s výdaji v anglosaském modelu, za skandinávským a kontinentálním však zaostává, viz podkapitola 2.3.4.⁷⁴ V tabulce 3.4 jsou shrnuty vybrané ukazatele životní úrovně v Itálii.

Tabulka 3.4: Vybrané ukazatele životní úrovně v Itálii

	HDP NA OBYVATELE ZA ROK 2017 (v Eur)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ZA ROK 2017 (v %)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ŽEN ZA ROK 2017 (v %)	LIDÉ OHROŽENI CHUDOBOU ZA ROK 2016 (v %)	FERTILITA V ROCE 2016
HODNOTA UKAZATELE	28 400	62,3	52,5	30,0	1,34

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

⁷³ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf

⁷⁴ EUROPA. *Itálie – základní informace* [online]. [2018-03-24]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/italy_cs

3.5.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky

Stejně jako v ostatních zemích EU je i v Itálii rodinná politika zaměřena na finanční kompenzaci sociálních událostí jako jsou narození dítěte a následná péče o něj. Zdejší zájem o rodinnou politiku je spíše menší. V Itálii je typický konzervativní (patriarchální) typ rodiny, nepříliš příznivé demografické ukazatele (nízká natalita a stárnutí populace), nižší participace žen na trhu práce, testované přídavky a zejména silný vliv římskokatolické církve. Ochrana rodiny je zde zaručena ústavou z roku 1948 a Všeobecnou deklarací lidských práv. Výraznou změnu tradičního pojetí rodiny přinesl zákon z roku 1970, který umožňoval rozvod manželství, a v roce 1978 legalizace přerušení těhotenství. Itálie má, na rozdíl od jiných států EU, poměrně omezený rozsah rodinných dávek.⁷⁵

3.5.2 Podpora rodinné politiky v Itálii

System sociálního zabezpečení v Itálii se skládá ze tří pilířů⁷⁶:

- sociální pojištění,
- státní zaopatření,
- sociální ochrana.

V rámci *sociálního pojištění* je zabezpečen důchodový věk, invalidita, pozůstalí, nemoc, nezaměstnanost a pracovní úrazy či nemoci z povolání. Všichni, kteří vykonávají výdělečnou činnost na území Itálie, jsou povinně pojištěni v rámci sociálního zabezpečení. Zaměstnanci v soukromém sektoru i OSVČ jsou povinni se zaregistrovat v systému povinného všeobecného pojištění tzv. „Assicurazione Generale Obbligatoria”. Pro rodinnou politiku je důležitý poslední pilíř, *sociální ochrana*. Ta zahrnuje *sociální pomoc* a *sociální služby*. Mezi zákony upravující rodinnou politiku patří *zákon o rodinném právu* z roku 1975, *zákon o sociálním zabezpečení*, různá *legislativní nařízení* a *právní předpisy* upravující mateřskou, otcovskou a rodičovskou dovolenou, *zákon o rozvodu* z roku 1970, *zákon o umělém přerušení těhotenství*, *občanský zákoník*, *zákon o integrovaném systému sociálních zásahů a služeb* z roku 2000.

⁷⁵ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26.

⁷⁶ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Itálii*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Italy_cs.pdf

Celkové výdaje na **sociální politiku** byly v roce 2015 **29,9 % HDP (493,63 miliard Eur)** a z toho výdaje na **rodinnou politiku** byly v roce 2015 **5,96 % (28,36 miliard Eur)**.⁷⁷

O organizaci sociálního pojištění se stará *Státní institut sociálního pojištění* (INPS) a také *Státní institut pojištění pracovních úrazů* (INAIL), který poskytuje ochranu pracovníkům v případě nemoci z povolání, zranění či úmrtí v práci. Poskytování dávek zdravotní péče a nemocenských dávek spravuje ministerstvo zdravotnictví (Ministero della Salute). Na všechny výše uvedené instituce dohlíží příslušné ministerské orgány, jimiž jsou Ministerstvo práce a sociálních věcí (Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali), Ministerstvo hospodářství a financí (Ministero dell'Economia e Finanza) a Ministerstvo zdravotnictví (Ministero della Salute).⁷⁸

Sociální pojištění je financováno z příspěvků na státní pojištění, které odvádějí zaměstnavatelé a zaměstnanci prostřednictvím výnosů z daní.

3.6 KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY

Česká republika leží ve střední Evropě, její rozloha činí 78 866 km². Je parlamentní republikou v čele s prezidentem Milošem Zemanem (od roku 2018). Hlavním městem je Praha, úředním jazykem čeština a měnou je česká koruna (CZK). Od 1. května 2004 je Česká republika členem Evropské unie.⁷⁹ V tabulce 3.5 jsou shrnuty vybrané ukazatele životní úrovně v ČR.

Tabulka 3.5: Vybrané ukazatele životní úrovně v ČR

	HDP NA OBYVATELE ZA ROK 2017 (v Eur)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ZA ROK 2017 (v %)	MÍRA ZAMĚSTNANOSTI ŽEN ZA ROK 2017 (v %)	LIDÉ OHROŽENI CHUDOBOU ZA ROK 2016 (v %)	FERTILITA V ROCE 2016
HODNOTA UKAZATELE	18 100	78,5	70,5	13,3	1,63

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

3.6.1 Historicko – právní vývoj rodinné politiky

Rodinná politika se formovala už na počátku 50. let a byla v tehdejší Československu spojována se sociálními cíli tehdejšího politického systému a

⁷⁷ Eurostat, ref. 59

⁷⁸ Eurostat, ref. 59.

⁷⁹ EUROPA. *Česká republika – základní informace* [online]. [2018-04-08]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/czechrepublic_cs

prezentována na postavení ženy a jejím plném ekonomickém i sociálním zrovnoprávnění. Sítila ekonomická funkce rodiny, protože značná část nákladů na péči o děti byla hrazena z rodinných rozpočtů a rodinná politika odpovídala převážně extenzivním formám společenského rozvoje. Opatření tehdejší rodinné politiky se prováděla v rámci společenské pomoci rodinám s dětmi, což byl soubor opatření, kde většina dávek byla pojata jako dávky nemocenského pojištění a limitována absolutními částkami, takže v druhé polovině 70. let 20. století při absenci valorizačních mechanismů docházelo ke ztrátě reálného obsahu dávek. Kritériem nejvýznamnější dávky, přídavků na děti, byl počet dětí v rodině a nebyla zohledněna racionální ani skutečná úroveň životních nákladů dle věku dětí. Společenská pomoc rodinám s dětmi byla v předtransformačním období, na počátku 90. let 20. století, tvořena přímou a nepřímou finanční pomocí, službami a pomocí naturální. Jedna z nejvýznamnějších dávek – mateřský příspěvek, byl zaveden v roce 1970. Tento příspěvek byl původně poskytován pouze ekonomicky aktivním ženám, které navíc pečovaly o další dítě. Od roku 1971 byl tento příspěvek poskytován všem ženám a postupně se jeho výše zvyšovala. Na základě stále trvajících poklesu porodnosti bylo v roce 1990 přistoupeno k celkové změně koncepce mateřského příspěvku a došlo k zrovnoprávnění matky a otce při výchově dětí, dále je tato dávka nazývána jako rodičovský příspěvek a sjednotila se také doba poskytování, a to do tří let věku dítěte. Od roku 1993 je zavedena i jednotná odpočitatelná roční částka na dítě ze základu daně u jednoho z rodičů.

80

3.6.2 Podpora rodinné politiky v České republice

System sociálního zabezpečení v České republice se skládá ze tří pilířů:⁸¹

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální pomoc.

Sociální pojištění se dělí na nemocenské (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, které zahrnuje nemocenské dávky, peněžitou pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, ošetřovné a důchodové pojištění (zákon č. 155/1995

⁸⁰ KREBS, Vojtěch, ref. 1.

⁸¹ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_cs.pdf

Sb., o důchodovém pojištění), které zahrnuje starobní důchod včetně tzv. předčasného důchodu, invalidní důchod, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod. *Státní sociální podpora (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře)* se dělí na dávky poskytované v závislosti na výši příjmu (porodné, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení) a ostatní (rodičovský příspěvek, pohřebné). *Sociální pomoc* poskytuje finanční podporu rodinám, které nemají dostatečné příjmy k zajištění základních lidských potřeb.

Hlavním cílem rodinné politiky je vytvářet rodinám takové prostředí, které jim umožní svobodně naplňovat svá rozhodnutí a přesvědčení týkající se péče a cílů rodinného i osobního života. Jde tedy o zajištění svobodné volby při respektování ústavních hodnot a z nich vycházejících zákonů. Dle *Národní koncepce podpory rodin s dětmi* z roku 2008 jsou cíle rodinné politiky následující⁸²:

- společenské klima má být vůči rodinám všestranně příznivé, mají být odstraněny nebo minimalizovány bariéry a společenské tlaky. Rodina, rodičovství a manželství mají mít zvláštní zákonnou ochranu a mají být společensky vysoce oceňovány, přičemž je nutno posilovat autonomii rodiny,
- vhodné socioekonomické podmínky mají podporovat dobré fungování rodin a výchovu dětí. Mají se zaměřit na finanční zajištění rodiny, slučitelnost práce a rodiny a služby péče o děti i seniory či jiné závislé osoby,
- rodinám se specifickými potřebami, například neúplným rodinám, rodinám se členem se zdravotním postižením, rodinám se třemi a více dětmi a dalším rodinám nejvíce ohroženým relativní i absolutní chudobou, má být věnována zvláštní pozornost,
- posilovat význam rodinných hodnot (trvalý vztah, manželství, vzájemná péče a hodnoty lásky a úcty),
- podpořit prostřednictvím navrhovaných opatření v této Koncepci vyšší porodnost a sňatečnost obyvatelstva.

Celkové výdaje na **sociální zabezpečení** v roce 2015 byly v České republice **19 % HDP**, tj. **31,94 miliard Eur** a z toho náklady na **rodinnou politiku** byly v roce 2015 **8,77 %**, tj. **2,72 miliard Eur**.⁸³

⁸² MPSV. *Koncepce rodinné politiky*. 2017. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31574/Koncepce_rodinne_politiky.pdf

⁸³ Eurostat, ref. 59

Zdravotní pojištění je v ČR povinné pro všechny, kteří zde mají trvalý pobyt nebo pracují pro zaměstnavatele, který zde působí. Občané Evropské unie, kteří v České republice vykonávají závislou a samostatnou výdělečnou činnost, jsou také pojištěni. Za nezaopatřené děti, až do věku 26 let, důchodce, adresáty rodičovských příspěvků, ženy na mateřské dovolené a uchazeče o zaměstnání, platí pojistné stát. Hlavním orgánem státní správy v rámci zdravotní péče je Ministerstvo zdravotnictví a pojištění v ČR poskytuje 8 zdravotních pojišťoven, které jsou nezávislými právníckými osobami. Právní předpisy pro celou oblast sociálního zabezpečení, kromě zdravotního pojištění, má na starost Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). Správu zajišťuje Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ).⁸⁴

Systém sociálního pojištění a dávky poskytované v nezaměstnanosti jsou hrazeny z odvodů zaměstnanců (6,5 % z hrubé mzdy) a zaměstnavatelů (25 % z hrubé mzdy). Systém zdravotní péče je financován z odvodů zaměstnanců (4,5 % z hrubé mzdy), zaměstnavatelů (9 % z hrubé mzdy) a z daní. Rodinné dávky a dávky sociální pomoci jsou financovány z daní. Systém státní sociální podpory je nepříspěvkový systém a je financován ze státního rozpočtu.⁸⁵

⁸⁴ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_cs.pdf

⁸⁵ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_cs.pdf

4 SROVNÁNÍ PODPORY RODIN S DĚTMI V RÁMCI SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

Předmětem této kapitoly je srovnání podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích Evropské unie. V první části kapitoly jsou popsány jednotlivé dávky poskytované rodinám s dětmi a jejich výše ve Švédsku, Německu, Velké Británii, Itálii a České republice. V druhé části jsou srovnány celkové výdaje na sociální a rodinnou politiku a také vybrané konkrétní dávky. Závěr kapitoly je věnován celkovému zhodnocení podpory rodin v již zmiňovaných zemích a možná doporučení týkající se rodinné politiky České republiky do budoucna, která vyplývají ze srovnání.

4.1 DÁVKY PRO RODINY S DĚTMI, A JINÉ FORMY PODPORY

V této podkapitole jsou charakterizovány dávky určené k podpoře rodin s dětmi ve vybraných zemích EU. Kromě jednotlivých dávek jsou zde uvedeny i výše příspěvků i specifikace požadavků nutných k jejich získání.

4.1.1 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi ve Švédsku

Rodinná politika je založena na komplexní sociální ochraně, do které patří přídavky na děti, rodičovské pojištění, bezplatné školství atd. Nárok na zdravotní péči související s těhotenstvím a porodem mají všechny ženy, které mají ve Švédsku trvalý pobyt. Systém dávek a služeb je v zásadě vybudován na principu univerzality a snadné administrace.⁸⁶

Stát nastávajícím rodičům poskytuje **příspěvek na mateřské**. Na tento příspěvek má nárok těhotná žena, která je nucena opustit své zaměstnání z důvodu fyzické náročnosti. Tento příspěvek činí 80% příjmu a pobírat jej lze 60 dní před termínem porodu. Dále zde fungují tzv. „Fathersdays“ to znamená, že si otcové mohou vzít 10 týdnů dovolené a tím se podporuje jejich aktivní zapojení do role rodiče. Náhrada mzdy je v tomto případě 75,6 %.⁸⁷

Na **rodičovskou dovolenou** ve Švédsku dosahují ti rodiče, kteří předtím odpracovali alespoň 240 dní před vznikem nároku na dovolenou a podmínkou je také trvalý pobyt rodičů i dítěte. Vše se vztahuje i na děti adoptované. V rámci rodičovské dovolené se rodičům vyplácí **rodičovský příspěvek** po dobu 480 dnů. Z toho 390 dní mají nárok na 80

⁸⁶ MUNKOVÁ, Gabriela, ref. 26

⁸⁷ SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Příspěvek v mateřství* [online] 2018. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z:

https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/vantar_barn/foraldrapenning_innan_barnet_fotts

% z příjmů a zbylých 90 dní na příspěvek 180 SEK za den. Tato dávka nemusí být vyplácena nepřetržitě, může být rozdělena do několika období, a to do 8 let dítěte, nebo do konce prvního roku školní docházky, pokud mu je více než 8 let.⁸⁸

Mezi *univerzální – plošné dávky* patří **přídavek na dítě**, který se vztahuje na děti ve věku 0–16 let a podmínkou je opět trvalý pobyt ve Švédsku. Výše přídavku na dítě se odvíjí od toho, zda dítě vychovává pár nebo pouze jednotlivec. Pokud má rodina dvě a více dětí získává navíc tzv. *velký rodinný příplatek*. Přehled poskytovaných přídavků je zpracován v tabulce 4.1 a 4.2.⁸⁹

Tabulka 4.1: Výše přídavků na dítě vychovávaného oběma rodiči (v SEK)

POČET DĚTÍ	MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK (SEK)	RODINNÝ PŘÍPLATEK (SEK)	CELKEM (SEK)
1	625	-	625
2	1250	75	1325
3	1875	365	2240
4	2500	870	3370
5	3125	1495	4620
6	3750	2120	5870

Zdroj: SwedishSocialInsuranceAgency, 2018; vlastní zpracování, 2018

Tabulka 4.2: Výše přídavků na dítě vychovávaného jednotlivcem (neúplná rodina) (v SEK)

POČET DĚTÍ	MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK (SEK)	RODINNÝ PŘÍPLATEK (SEK)	CELKEM (SEK)
1	1250	-	1250
2	2500	150	2650
3	3750	730	4480
4	5000	1740	6740
5	6250	2990	9424
6	7500	4240	11740

Zdroj: SwedishSocialInsuranceAgency, 2018; vlastní zpracování, 2018

Ve Švédsku je také zaveden **příspěvek na péči o dítě**, ten se vyplácí na děti starší 1 roku ale mladší 3 let a nepodléhá zdanění, maximální výše příspěvku je 3000 SEK za měsíc. Na děti ve věku 16 až 20 let, které studia navštěvují střední školu a to ve formě

⁸⁸ SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Rodičovský příspěvek* [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/om_foraldrapenning?Om%20f%C3%B6r%C3%A4ldrapenning.

⁸⁹ SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Přídavky na dítě* [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/barnbidrag.

denního studia, se vyplácí **příspěvek na studium** ve výši 1 050 SEK (120 EUR) měsíčně.⁹⁰

Jinou plošnou dávkou jsou **příspěvky pro postižené děti**, účelem tohoto příspěvku je pomoc rodinám při mnohdy nákladné a složité péči o postižené děti, a to od narození až do věku 19 let dítěte. V rámci této dávky mohou rodiče zažádat i o příspěvek na pečovatelskou službu, speciální pomůcky, na léky apod.⁹¹

Tato země je také známá svými velmi rozvinutými a kvalitními službami pro rodiny s dětmi. Jde o zařízení, jako jsou mateřské školy, ale i mimoškolní center pro děti a mládež. Tyto služby jsou přínosné nejen pro děti, ale i pro rodiče, kterým se díky tomu daří lépe sladit práci a rodinu. Pracující rodiče uvítají jak velký počet těchto zařízení, tak i dlouhou otevírací dobu a to, že tyto zařízení fungují i o prázdninách. To vše je financováno částečně ze státního rozpočtu, částečně z daňových transferů místním úřadům a i z přímých plateb rodičů, což činí asi 10 % celkové částky.⁹²

Jednou z testovaných dávek je **příspěvek na bydlení**, na který má nárok rodina s dětmi jejíž výdaje na bydlení přesahují 1 400 USD měsíčně, výše příspěvku závisí na příjmu rodiny, počtu dětí žijících v jedné domácnosti, výši výdajů a velikosti domu (bytu).⁹³ Další dávkou z této kategorie je **výživné** na dítě žijící v neúplné rodině. Výživné platí rodič, se kterým dítě nežije ve společné domácnosti a příjemce je rodič pečující o dítě.

4.1.2 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v Německu

Jednou z dávek poskytovaných v Německu je **rodičovský příspěvek (Elterngeld)**. Na tento příspěvek má nárok rodič pečující o dítě, jehož pracovní vytížení nepřesahuje 30 hodin týdně. Doba vyplácení této dávky je maximálně 14 měsíců, kdy se tato doba může rozdělit mezi oba rodiče, ale dávku může pobírat vždy pouze jeden z nich. Doba vyplácení příspěvku je pro jednoho rodiče minimálně 2 měsíce a maximálně 12 měsíců. Rodič

⁹⁰ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. 2012. [2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

⁹¹ SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Dávky pro invalidní děti* [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/funktionsnedsattning/vardbidrag/om_vardbidrag

⁹² MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚPSV, 2003. ISBN 978-80-210-3630-7.

⁹³ SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Příspěvek na bydlení* [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-4-30]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/bostadsbidrag_barnfamiljer

samoživitel má nárok na plnou podpůrčí dobu 14 měsíců. Výše této dávky je odvozena od předchozího čistého příjmu s tím, že rodiče s menším příjmem dostanou větší příspěvek (až 100 % příjmu) a rodiče s menším příjmem dostanou menší příspěvek (65 % příjmu). Minimální částka příspěvku bez ohledu na předchozí příjem činí 300 Eur a maximální 1800 Eur za měsíc. U rodiny, která má více dětí, se na druhé dítě pobírá dávka v hodnotě 10 % rodičovského příspěvku, nejméně však 75 Eur.⁹⁴ Od roku 2015 je také platný **rodičovský příspěvek plus (Elterngeldplus)**, který upravuje nárok na rodičovský příspěvek pro rodiče, kteří chtějí nastoupit na částečný úvazek již během pobírání rodičovského příspěvku. Tento příspěvek podporuje rodiče v tom, aby se mohli vrátit na trh práce s tím, že jim nabízí prodloužení pobírání příspěvku (až dvojnásobné), pokud pracují na částečný úvazek. **Partnerský bonus (Partnerschaftbonus)** znamená, že každý z rodičů obdrží příspěvek plus ještě jednou pro čtyři dodatečné měsíce, pokud oba rodiče pracují paralelně 25 až 30 hodin týdně.⁹⁵

Již zmíněný rodičovský příspěvek se pojí s **rodičovskou dovolenou**, tu mohou rodiče využít do 3. roku dítěte, nebo si ponechat jeden rok na období mezi třemi a osmi lety dítěte, většinou tento rok rodiče využijí při nástupu dítěte do školy. Samozřejmostí je také ochrana před propuštěním z práce během rodičovské dovolené. **Otcovská dovolená** je v Německu po dobu 9 týdnů a náhrada mzdy je 65 %. Další dávkou poskytovanou v Německu je **příspěvek v mateřství (Mutterschaftsgeld)**, který je závislý na nemocenském pojištění, podmínkou tedy je účast na nemocenském pojištění nastávající matky. Výše příspěvku v mateřství vychází z průměrné mzdy snížené o zákonné odpočty za poslední tři plně vypořádané kalendářní měsíce, maximální částka představuje 13 Eur na den. Ženy, které si neplatí zákonné nemocenské pojištění, tzn. jsou pojištěny u soukromé zdravotní pojišťovny, dostanou příspěvek od státu v maximální výši 210 Eur. Příspěvek v mateřství se vyplácí 6 týdnů před porodem a 8 týdnů po porodu (12 týdnů v případě předčasného nebo vícečetného porodu).⁹⁶ „Kromě toho může existovat tzv. **příspěvek zaměstnavatele na mateřské dávky**. Pokud průměrná čistá mzda za den přesáhne 13 Eur,

⁹⁴ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, BMFSFJ [online]. 2018 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.bmfsfj.de/BMFSFJ/familie,did=76746.html>.

⁹⁵ MPSV. *Systémy podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU*. [online]. 2014 [cit. 2018-05-1]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/SocioFactor_Systemy-podpory-rodin-s-detmi-ve-vybranych-zemich-EU_logo.pdf

⁹⁶ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

což odpovídá čistému měsíčnímu platu ve výši 390 Eur, musí zaměstnavatel zaplatit zbytek do plného platu, žena má tedy nárok na 100 % svého platu.⁹⁷

Přídavek na dítě (Kindergeld) je další poskytovanou dávkou, která se vyplácí každé rodině s dítětem do 18 let věku, nebo s nezaměstnaným dítětem do 21 let věku registrovaným na Úřadu práce v Německu. Přídavek na dítě může získat i rodina s dítětem do 25 let věku, pokud studuje. Platby jsou realizovány prostřednictvím místních Úřadů práce a částka není odvozená od příjmů, jako to bylo u předchozích dávek, ale záleží na počtu dětí. Od 1. ledna 2018 se přídavek zvýšil o 2 Eura. Na první a druhé dítě se vyplácí 194 Eur měsíčně, na třetí dítě 200 Eur a na čtvrté a každé další získá rodina 225 Eur za měsíc. Přehled přídaveků na dítě je zobrazen v tabulce 4.3. K tomuto přídávku lze získat ještě **příplatek (Kinderschulag)**, v případě, kdy rodina nemá dostatečné příjmy na zajištění dětí. Minimální výše příjmů musí být 900 Eur měsíčně u páru a 600 Eur u samoživitelů. Maximální možná částka, kterou lze získat činí od 1. ledna 2017 170 Eur za měsíc na jedno dítě. Příjemci toho příplatku na děti a příspěvku na bydlení mohou navíc získat i příspěvky na aktivity související se vzděláváním dětí. Jedná se například o různé školní výlety a exkurze, dopravu žáků do škol, školní potřeby (max. 100 Eur ročně), stravné ve školních jídelnách, různé společenské a kulturní akce (max. 10 Eur měsíčně). Školky jsou v Německu určeny pro děti ve věku 0 – 5 let s tím, že se školka platí dle příjmů rodičů a poslední rok je zdarma.⁹⁸ Na veřejných školách v SRN se školné neplatí. Na soukromých školách bývá běžně požadováno. Některé soukromé školy nabízejí studentům na základě prospěchu stipendium.⁹⁹

Tabulka 4.3: Výše přídaveků na dítě v Německu (v Eur)

POČET VYŽIVOVANÝCH DĚTÍ	MĚSÍČNÍ PŘÍSPĚVEK (Eur)
Jedno a dvě	194
Tři	200
Čtyři a více	225

Zdroj: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2018; vlastní zpracování, 2018

⁹⁷ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ [online] 2018 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/mutterschaftsleistungen/mutterschaftsleistungen-im-ueberblick/73754>

⁹⁸ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ [online]. 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/kinderzuschlag/kinderzuschlag-und-leistungen-fuer-bildung-und-teilhabe/73906>

⁹⁹ MPSV. *Systémy podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU*. [online]. 2014 [cit. 2018-05-1]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/SocioFactor_Systemy-podpory-rodin-s-detmi-ve-vybranych-zemich-EU_logo.pdf

V Německu se poskytuje také **náhrada za výživné (Unterhaltsvorschuss)**, na výživné má nárok rodič, pokud druhý rodič dítěte neplní svou vyživovací povinnost nebo je neplní v dostatečné výši. Od 1. července 2017 se vyplácí výživné na děti do 12 let bez časového omezení (dříve omezeno na 72 měsíců), na děti od 12 do 18 let se výživné vyplácí, pokud je výše hrubého příjmu jednoho rodiče nejméně 600 Eur. Výše této dávky za měsíc je od 1. ledna 2018 stanovena na 154 Eur pro děti 0 – 5 let, 205 Eur pro děti 6 – 11 let a 273 Eur pro děti 12 – 17 let.¹⁰⁰

Sirotčí důchod (Waisenrente) je pro jednostranně osiřelé děti ve výši 10 % důchodu zesnulého rodiče navýšených o sirotčí příplatek. U oboustranně osiřelých dětí činí důchod 20 % důchodu zesnulých rodičů navýšených o sirotčí příplatek. Tato dávka se snižuje o nejvýše 10,8 %, pokud pojištěná osoba zemře před dosažením věku 63 let.¹⁰¹

Kromě dávek, které jsou vypláceny na celém území Spolkové republiky Německo, existují navíc i dávky poskytované v jednotlivých spolkových zemích, které se vztahují pouze k obyvatelům dané spolkové země. **Příspěvek na výchovu (Landeserziehungsgeld)** navazuje na rodičovský příspěvek. Nárok na něj mají rodiče zpravidla od 13. měsíce věku dítěte. Příspěvek lze pobírat u prvního dítěte po dobu šesti měsíců, u každého dalšího dítěte dvanáct měsíců. Dávku lze pobírat do 36. měsíce věku dítěte. Výše příspěvku je závislá na příjmu. Rodiče nesmí dosáhnout čistého ročního příjmu nad 25 000 Eur (u samoživitelů je to 22 000 Eur). Pokud je v rodině více dětí, lze na každé z nich hranici maximálního čistého ročního příjmu navýšit o 3 140 Eur.

4.1.3 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi ve Velké Británii

Jednou z dávek, která se vyplácí v rámci britské rodinné politiky je **mateřský příspěvek (Maternity Pay)**. Jde o příspěvek ze strany zaměstnavatele, u kterého žena pracovala a je vyplácen od 15. týdne před plánovaným termínem porodu. Doba vyplácení této dávky je 39 týdnů a jedná se o částku, která se rovná 90% průměrného hrubého příjmu za týden během prvních šesti týdnů, a 90% průměrného hrubého příjmu minimálně však

¹⁰⁰ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ [online]. 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/kinderzuschlag/kinderzuschlag-und-leistungen-fuer-bildung-und-teilhabe/73906>

¹⁰¹ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

140,98 GBP za týden po dobu dalších 33 týdnů.¹⁰² V případě, že žena nemá nárok na příspěvek ze strany zaměstnavatele, musí požádat o potvrzení a na základě tohoto má možnost získat jiný **příspěvek v mateřství (Maternity Allowance)**. O tento druhý typ příspěvku mohou žádat osoby samostatně výdělečně činné, které přispívají do systému národního pojištění a osoby nezaměstnané, které byly zaměstnány, nebo byly samostatně výdělečně činné alespoň po dobu 26 týdnů a jejich průměrný týdenní výdělek činil alespoň 30 GBP. Vyplácená částka je 90 % z průměrné hrubé týdenní mzdy, minimálně však 140,98 GBP a je vyplácena po dobu 39 týdnů. Tyto dva typy příspěvku nesmí být vypláceny zároveň.¹⁰³ Během doby vyplácení mateřských příspěvků má žena možnost pracovat, a to až po dobu 10 dnů, aniž by ztratila jakékoli své mateřské příspěvky. Těmto dnům se říká „dny udržení kontaktu“ (Keeping in Touch, KIT) a umožňují zůstat ve spojení s pracovištěm a účastnit se před návratem do zaměstnání například odborné přípravy a školení. Zavádí se jen se souhlasem ženy na mateřské a se souhlasem zaměstnavatele. Toto opatření platí i pro OSVČ.¹⁰⁴

Podobnou dávkou je **peněžitá pomoc v otcovství a otcovská dovolená**. Otec si může vzít 2 týdny placené dovolené, v případě že je biologickým otcem dítěte, adoptoval dítě, nebo je partnerem matky dítěte, náhrada mzdy je v podobě 20,6 %. Mezi další podmínky patří například to, že musí být zaměstnancem, musí nepřetržitě pracovat u svého zaměstnavatele po dobu nejméně 26 týdnů do 15. týdne před termínem porodu. Důležitou podmínkou je také průměrná hrubá týdenní mzda otce, která musí být alespoň 113 GBP týdně. Příspěvek se vyplácí ve stejné výši jako u příspěvku na mateřství.¹⁰⁵

Velká Británie také poskytuje podporu rodinám v rámci příspěvku, který se dá srovnat s **porodným** (příspěvkem vypláceným v České republice). Tento příspěvek představuje jednorázovou dávku určenou na pomoc rodině při nákladech spojených s narozením dítěte. Nárok na tuto dávku mají rodiče, kteří čekají své první dítě, nebo pokud čekají dvojčata či trojčata a přitom už mají dítě do 16 let. Nárok má také rodina, která

¹⁰² GOV.UK. *Maternity Pay*. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/pay>

¹⁰³ GOV.UK. *Maternity Allowance*. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-allowance>

¹⁰⁴ EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. 2012. [2018-04-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf

¹⁰⁵ GOV.UK. *Paternity pay and leave*. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave>

adoptuje dítě. Současně musí mít alespoň jeden z rodičů nárok na nejméně jednu z dávek ze systému sociálního zabezpečení VB. Zažádat o tento příspěvek může rodič od 11. týdne před narozením dítěte do 3 měsíců po narození. Prostřednictvím porodného získá rodina jednorázově 500 GBP, pokud už dítě do 16 let má, získá porodné pouze při narození dvojčat či trojčat, u trojčat se částka liší. Přehled o poskytované částce nabízí tabulka 4.4.¹⁰⁶

Tabulka 4.4: Výše porodného ve Velké Británii (v GBP)

DĚTI DO 16 LET	PORODNÉ PŘI NAROZENÍ DVOJČAT (v GBP)	PORODNÉ PŘI NAROZENÍ TROJČAT (v GBP)
Jedno nebo více (žádné není z vícečetného porodu)	500	1 000
Dvojčata	0	500
Trojčata	0	0

Zdroj: GOV.UK, 2018; vlastní zpracování, 2018

Velká Británie podporuje také rodiny, které adoptovaly dítě, takové rodiny mají nárok na **příspěvek při adopci**. Aby rodina splnila požadavky a mohla získat příspěvek, musí být žadatel zaměstnancem a pracovat nepřetržitě nejméně 26 týdnů, a jeho hrubý týdenní výdělek musí být nejméně 113 GBP. Výše příspěvku je opět 90 % průměrných týdenních příjmů za prvních 6 týdnů, a 90 % průměrných týdenních příjmů - nejméně však 140,98 GBP za týden po dobu dalších 33 týdnů. Příspěvek se vyplácí po dobu 39 týdnů.¹⁰⁷

Přídavek na dítě je také dávka vyplácená rodinám ve VB. Nárok na tuto dávku má osoba, která je zodpovědná za dítě mladší 16 let, nebo za dítě mladší 20 let pokud stále studuje. Částka přídavku činí 20,70 GBP týdně na nejstarší dítě a 13,70 GBP na každé další dítě. Přehledně jsou tyto částky vyobrazeny v tabulce 4.5.¹⁰⁸

Tabulka 4.5: Výše přídavku na děti ve Velké Británii (v GBP)

ADRESÁTPŘÍDAVKU	ČÁSTKA ZA TÝDEN (v GBP)
Nejstarší dítě	20,70
Každé další dítě	13,70

Zdroj: GOV.UK, 2018; vlastní zpracování, 2018

Rodinná politika zde myslí i na rodiny, které postihlo neštěstí v podobě úmrtí jednoho z rodičů. V takovém případě má druhý rodič nárok na **příspěvek při ovdovění**,

¹⁰⁶ GOV.UK. *Sure Start Maternity Grant*. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/sure-start-maternity-grant>

¹⁰⁷ GOV.UK. *Adoption Pay and Leave*. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/adoption-pay-leave/pay>

¹⁰⁸ GOV.UK. *Child Benefit*. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/child-benefit>

tento příspěvek se nevztahuje pouze na manžele, ale i na partnery, kteří spolu vychovávají dítě. Pokud jeden z rodičů zemřel po 6. dubnu 2017, má druhý rodič nárok na **příspěvek na výživu dítěte**, tato dávka se trochu liší, ale základ je stejný jako u příspěvku při ovdovění. Nárok na dávku vznikne, pokud manžel/partner platil národní pojištění a zemřel kvůli pracovnímu úrazu nebo z důvodu nemoci způsobenou prací. Příspěvek se dělí na dvě fáze, ty tvoří jednorázová první platba 3 500 GBP (2 500 GBP při nižší sazbě) a dále 18 měsíčních plateb v částce 350 GBP (100 GBP při nižší sazbě). Pokud má rodič nárok na přídavek na dítě, nebo pokud byla žena těhotná v době úmrtí partnera/manžela, platí pro ně vyšší sazba. Pokud nevzniká nárok na přídavek na dítě, platí pro ně nižší sazba. Jednotlivé sazby jsou přehledně zaznačeny v tabulce 4.6.¹⁰⁹

Tabulka 4.6: Příspěvek na výživu dítěte dle sazeb (v GBP)

SAZBA	PRVNÍ JEDNORÁZOVÁ PLATBA (v GBP)	MĚSÍČNÍ PLATBA (v GBP)
Vyšší	3 500	350
Nižší	2 500	100

Zdroj: GOV.UK, 2018; vlastní zpracování, 2018

Předškolní výchova dětí probíhá tak, že děti do pěti let můžou zůstat doma, chodit do školky, dětských center nebo využívat služeb paní na hlídání. Stát poskytuje 12,5 – 15 hodin ve školce zdarma pro děti ve věku 3 až 4 let, zbývající hodiny si poté musí rodič doplatit. Povinná školní docházka je pro děti ve věku 5 – 16 let a některé školy otevírají přípravné ročníky pro děti ve věku 4 let.¹¹⁰

4.1.4 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v Itálii

Na **příspěvek v mateřství** má nárok pracující žena, účastní-li se nemocenského pojištění. Příspěvek je ve výši 80 % průměrného denního příjmu. Tento příspěvek je matkám poskytován v rámci **mateřské dovolené**, která trvá 2 měsíce před narozením dítěte a 3 měsíce po narození dítěte. Jeden měsíc před porodem si matka může převést do období po porodu. Dále může matka využít další mateřskou dovolenou, při které je jí poskytován příspěvek ve výši 30 % průměrného denního příjmu. Zajímavým bonusem je také tzv. **odpočinkový den pro kojící matky**, to znamená, že v prvním roce života dítěte

¹⁰⁹ GOV.UK. *Bereavement support payment*. [online]. 2018 [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/bereavement-support-payment>

¹¹⁰ NICM.CZ. *Britský vzdělávací systém*. [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/britsky-vzdelavaci-system>

má matka nárok na 2 hodiny odpočinku a může se věnovat dítěti, pokud je pracovní doba 6 hodin má nárok na 1 hodinu denně. Doba **otcovské dovolené** je pouze 1 den a je to nejkratší doba ze všech zemí EU. Náhrada za mzdu je v tomto případě 100 %. Pokud jde o **rodičovskou dovolenou**, mohou si rodiče vzít volno během prvních 8 let dítěte, délka dovolené je 11 měsíců. Platí to i pro případ adopce nebo svěřeni.¹¹¹

Jednou z dávek vyplácených v rámci rodinné politiky je **porodné**. Nárok na porodné má rodina, jejíž *ukazatel ekonomické situace* ISEE (Indicator of Equivalent Economic Situation) celé rodiny nepřesahuje 25 000 Eur. Výše částky porodného je 960 Eur ročně pro každé dítě a vyplácí se měsíčně v částce 80 Eur.¹¹²

Rodinné přídavky nemají v Itálii univerzální charakter a jsou *selektivní dávkou*, kritériem k jejich dosažení je příjem rodiny. Rodinám v horší ekonomické situaci bývá poskytnuta **nákupní karta**, jedná se o elektronickou platební kartu s částkou 40 Eur měsíčně pro rodiny s dětmi do 3 let a ISEE nižším než 6788,61 Eur.¹¹³

Mateřské školy přijímají děti od 2 a půl – 5 let, docházka není povinná. Povinná školní docházka platí pro děti ve věku 6 – 14 let a pokud se jedná o státní instituci, je vzdělání zdarma.¹¹⁴

4.1.5 Dávky a ostatní formy podpory rodin s dětmi v České republice

Mezi příspěvky poskytované rodinám v České republice patří tzv. **porodné**, jedná se o jednorázovou dávku vyplácenou rodinám s nízkými příjmy. Nárok na porodné má rodina, jejíž měsíční příjmy nepřesahují 2,7 násobek životního minima rodiny. Do příjmů se v tomto případě nepočítá rodičovský příspěvek ani přídavek na dítě. Částka porodného činí 13 000 Kč na první narozené dítě a 10 000 Kč na druhé narozené dítě.¹¹⁵

Další z dávek je **peněžitá pomoc v mateřství** (PPM). Základní podmínkou pro získání této dávky je účast na nemocenském pojištění, a to alespoň po dobu 270

¹¹¹ EVROPSKÁ KOMISE. Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Itálii. [online]. 2012. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Italy_cs.pdf

¹¹² INFORMA FAMIGLIE. *Bonus Bebé*. [online]. 2018 [2018-03-24]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/sostegno-economico-alle-famiglie/contributi-agevolazioni-economiche-nascita>

¹¹³ INFORMA FAMIGLIE. *Documenti e pratiche*. [online]. 2018 [2018-03-25]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/documenti-e-pratiche>

¹¹⁴ INFORMA FAMIGLIE. *Scuola e servizi educativi per l'infanzia*. [online]. 2018 [2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/scuola-e-servizi-educativi-per-linfanzia>

¹¹⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Dávky státní sociální podpory* [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/2>

kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem nástupu na mateřskou. Nárok na PPM má i pojištěnec, který je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s matkou dítěte uzavřel písemnou dohodu, že bude pečovat o dítě. Do doby účasti na nemocenském pojištění se započítává i studium a doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně. Podpůrčí doba je 28 týdnů, u vícečetných porodů je tato doba 37 týdnů. Výše PPM činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den, ten se zjistí tak, že se započitatelný příjem (nejčastěji úhrn hrubé mzdy za kalendářní měsíce) zúčtovaný v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém zaměstnankyně nastoupila na mateřskou dovolenou) dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený vyměřovací základ podléhá redukcí. Částka do první redukční hranice (1 000 Kč) se počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice (1 499 Kč) se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice (2 998 Kč) se počítá 30 %, k částce nad třetí hranicí se nepřihlíží.¹¹⁶

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství (VPTM) je jednou z dalších dávek, která se poskytuje zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství a mateřství dočasně převedena na jinou práci, z níž má bez svého zavinění nižší výdělek. VPTM se poskytuje za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci. Těhotným zaměstnankyním se příspěvek vyplácí nejdéle do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Výše VPTM se vypočítá jako rozdíl redukovaného denního vyměřovacího základu ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci, a průměru jejích příjmů za kalendářní den v jednotlivých měsících po tomto převedení.¹¹⁷

V ČR lze nově také uplatnit **otcovskou dovolenou**. V období do 6 týdnů po narození dítěte může otec využít 1 týden dovolené, při které má nárok na 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den.¹¹⁸

Rodičovský příspěvek se vyplácí rodičům, kteří pečují o dítě, které je nejmladší v rodině. Příjmy rodiče nejsou sledovány a nárok na tuto dávku má až do vyčerpání 200 000 Kč a do 4 let věku dítěte. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou 2 a více

¹¹⁶ Česká správa sociálního zabezpečení. *Peněžitá pomoc v mateřství* [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>

¹¹⁷ Česká správa sociálního zabezpečení. *Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství* [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi.htm>

¹¹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Otcovská dovolená* [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/32527>

děti narozených současně, má rodič nárok až na vyčerpání celkové částky 330 000 Kč. Podmínkou k získání rodičovského příspěvku je, že dítě mladší 2 let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřesahujícím 46 hodin za měsíc, u staršího dítěte není docházka do zařízení omezena.¹¹⁹

Dalším příspěvek pro rodiny s dětmi je **přídavek na dítě**. Přídavek je vyplácen až do konce povinné školní docházky dítěte, ale může být vyplácen až do 26 let věku, pokud dítě pokračuje ve studiu na vysoké škole nebo se soustavně připravuje na budoucí povolání. Nárok na tuto dávku je omezen příjmem nepřevyšujícím 2,7 násobek životního minima rodiny. Výše přídavku se odvíjí od věku dítěte.¹²⁰ Přehled přídavků na dítě dle jeho věku je zobrazen v tabulce 4.7.

Tabulka 4.7: Přídavek na dítě v České republice (v Kč)

VĚK DÍTĚTĚ	ZÁKLADNÍ VÝMĚRA / MĚSÍC (V Kč)	ZVÝŠENÁ VÝMĚRA / MĚSÍC (V Kč)
Do 6 let	500	800
6 – 15 let	610	910
15 – 26 let	700	1000

Zdroj: MPSV.CZ, 2018; vlastní zpracování, 2018

Příspěvek na bydlení je další dávka v rámci státní sociální podpory. Nárok na tuto dávku má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení. Mezi další dávky patří i **pohřebné**, tedy dávka vyplácená osobě, která byla rodičem zemřelého dítěte, nebo vypravila pohřeb zemřelému dítěti. Výše pohřebného je 5000 Kč. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje **dávky pěstounské péče**, na které má nárok pěstoun, osoba, které bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče, poručník, který o dítě osobně pečuje a pěstoun na přechodnou dobu. K dávkám pěstounské péče patří *příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče*.¹²¹

Tabulka 4.8: Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 2012–2016 (v mil. Kč)

Rok	2012	2013	2014	2015	2016
Výše dávky	35 456	37 279	37 500	37 631	37 804

Zdroj: ČSÚ, 2017; vlastní zpracování, 2018

Sirotčí důchod je jednou z dávek poskytovaných ze systému důchodového pojištění. Nárok na tento důchod má nezaopatřené dítě v případě, že zemřelá osoba

¹¹⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí, ref. 115

¹²⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí, ref. 115

¹²¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí, ref. 115

(zpravidla rodič) starší 28 let v období deseti let před úmrtím odpracovala aspoň jeden rok anebo zemřelá osoba starší 38 let v období dvaceti let před úmrtím odpracovala aspoň dva roky. Nezaopatřeným dítětem je dítě do skončení povinné školní docházky, poté nejdéle do 26 let v případě, že se soustavně připravuje na budoucí povolání. Výše základní výměry sirotčího důchodu v roce 2018 činí 2 700 Kč měsíčně.¹²²

Mateřské školy jsou určené pro děti ve věku 3 – 5 let, s tím, že předškolní vzdělávání je povinné pro dítě, které do začátku školního roku dovrší pěti let a vzdělávání v mateřské škole zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí je pro děti od 5 let zdarma. Povinná školní docházka je v ČR 9 let a s výjimkou soukromých škol je zdarma.¹²³

Kromě přímé finanční podpory v podobě různých dávek, existují i jiná opatření podporující rodiny s dětmi, například slevy na dani, daňové odpočty a bonusy apod. Podobně jako pravidelné platby mohou být i tato opatření zaměřena na děti různého věku a pořadí.¹²⁴ Podpora rodin s dětmi může probíhat v rámci dávek vypsanych výše, nebo v rámci tzv. daňových nástrojů. Tyto nástroje v podobě *slevy na dani* z příjmu mohou využívat pouze plátcí daně. Poplatník může mít například slevu na dítě, na invalidní dítě či na studenta.

4.2 SROVNÁNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A PODPORY RODIN S DĚTMI VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

Tato část kapitoly je zaměřena na porovnání sociální a rodinné politiky ve vybraných zemích. Země jsou porovnávány dle celkové výše výdajů na sociální politiku v % HDP, dále dle podílu výdajů na rodinnou politiku z těchto celkových výdajů. Jsou také srovnány vybrané příspěvky určené k podpoře rodin s dětmi a na závěr jsou zhodnoceny některé další ukazatele, například míra fertility, a také jsou uvedena možná doporučení pro českou rodinnou politiku, která vyplývají ze srovnání.

4.2.1 Výdaje na sociální a rodinnou politiku

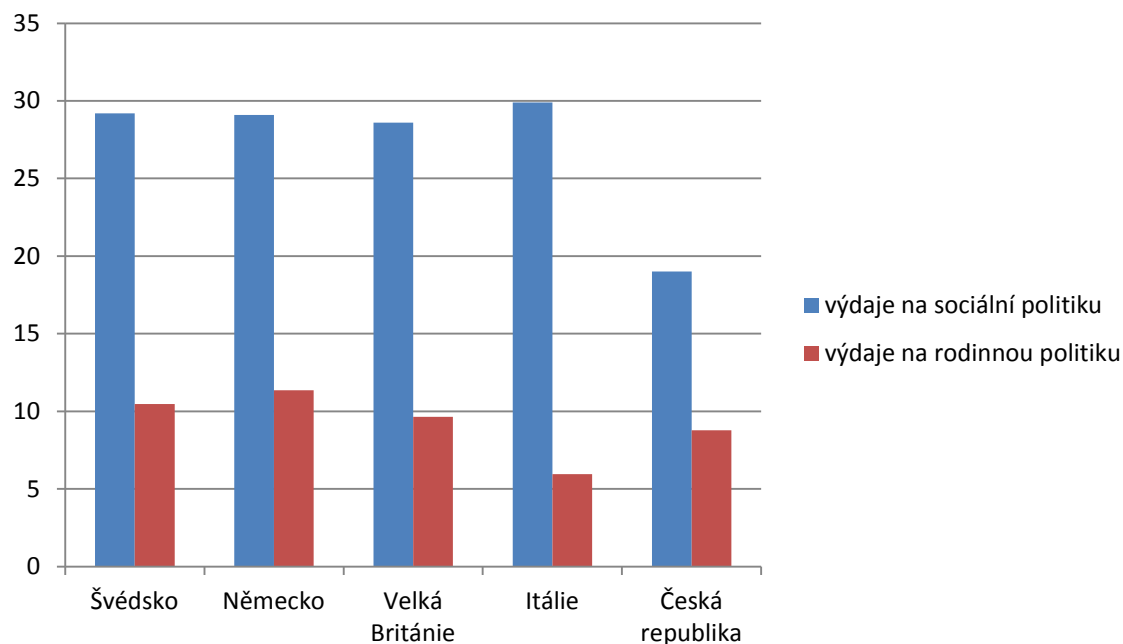
Celkové výdaje na sociální politiku (v % HDP) v každé zemi a podíl výdajů na rodinnou politiku ze sociální politiky je znázorněn v grafu 4.1.

¹²² Česká správa sociálního zabezpečení. Pozůstalostní důchody [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>

¹²³ MŠMT. Školství v ČR. [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>

¹²⁴ MITCHELL, Eva, ref. 35.

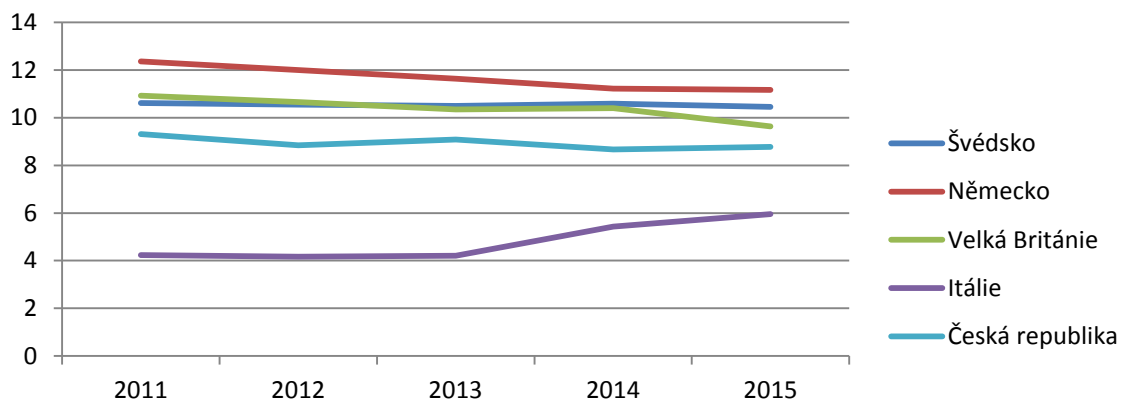
Graf 4.1: Výdaje na sociální politiku v % HDP, rok 2015

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

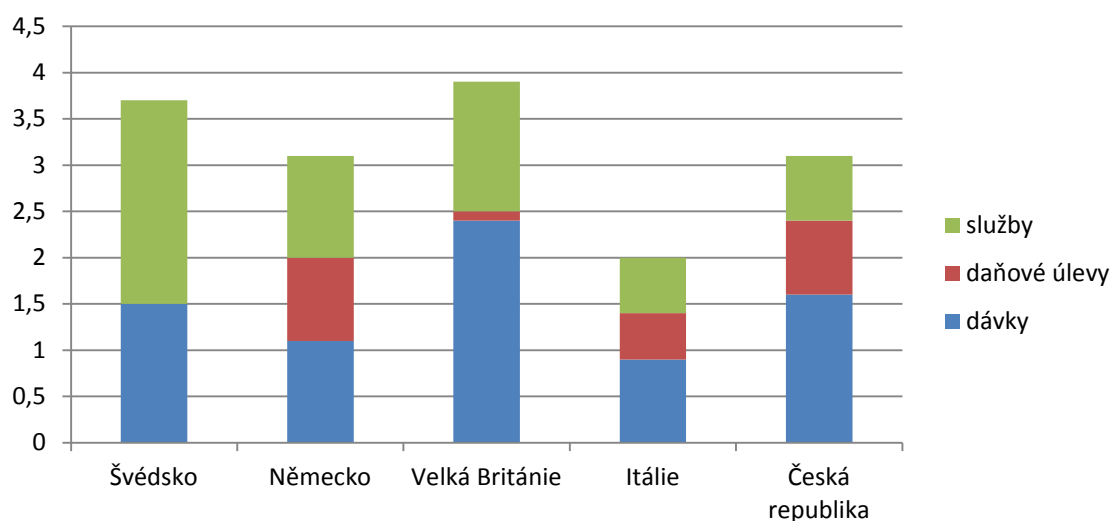
Z grafu vyplývá, že nejvyšší podíl z HDP vynaložila na sociální politiku Itálie, nejméně Česká republika, v Itálii ale představuje rodinná politika nejmenší podíl na sociální politice ze všech zemí. Česká republika je na tom lépe a vykazuje o 2,81 % větší podíl výdajů na rodinnou politiku. V grafu 4.2 je zobrazen podíl výdajů na rodinnou politiku v období pěti let. Z tohoto grafu je patrný rozdíl ve výdajích mezi Německem a Itálií, ale také nárůst výdajů na rodinnou politiku v Itálii, dále jsou vidět stabilní výdaje Švédska a klesající trend ve Velké Británii i Německu.

Graf 4.2: Vývoj podílu výdajů na rodinnou politiku v % ze sociální politiky v letech 2011–2015

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

Graf 4.3: Výdaje na rodinnou politiku dle formy podpory v roce 2013 (v % HDP)

Zdroj: OECD, 2017; vlastní zpracování, 2018

V grafu 4.3 je vidět, že Švédsko jako jediné neposkytuje podporu rodin formou daňových úlev. Nejvíce výdajů na RP v procentech HDP se poskytuje formou dávek, poté formou služeb. Nejvíce procent HDP poskytuje na rodinnou politiku Velká Británie (3,9 %), potom Švédsko (3,7 %), Německo je srovnatelné s ČR (3,1 %) a nejméně procent HDP poskytuje na rodinnou politiku Itálie (2 %).

4.2.2 Komparace příspěvků pro rodiny s dětmi

V tabulce 4.9 je přehledně zaznačeno, která země poskytuje konkrétní příspěvek.

Tabulka 4.9: Přehled dávek poskytovaných v jednotlivých zemích

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	VB	ITÁLIE	ČR
PŘI NAROZENÍ DÍTĚTE	-	-	porodné	porodné	porodné
PÉČE O DÍTĚ DO 3 LET	příspěvek v mateřství	příspěvek v mateřství	příspěvek v mateřství	příspěvek v mateřství	příspěvek v mateřství, vyrovnávací příspěvek v mateřství, rodičovský příspěvek
PÉČE O NEZAOPATŘENÉ DÍTĚ	přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na péči o dítě a příspěvek na studium, na bydlení, výživné	přídavek na dítě, příplatek na dítě, rodičovský příspěvek, rodičovský příspěvek plus, výživné, přisp. na výchovu, sirotčí důchod	přídavek na dítě, příspěvek při adopci, příspěvek při ovdovění, výživné	rodinné přídavky	přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, dávky pěstounské péče, sirotčí důchod, pohřebné

Zdroj: Forsakringskassan, BMFSFJ, GOV.UK, Informafamiglie, MPSV, 2018; vlastní zpracování 2018

Z tabulky uvedené výše vyplývá, že porodné není dávka vyplácená automaticky ve všech zemích, naopak příspěvky, jako je dávka v mateřství a přídavky na děti se vyskytují ve všech srovnávaných zemích. Česká republika poskytuje jako jediná z těchto zemí vyrovnávací příspěvek v mateřství. Nejvíce dávek na podporu rodin s dětmi poskytuje Německo a Švédsko, nejméně Itálie.

Mateřská dovolená je srovnána v tabulce 4.10. Nejdelší mateřská dovolená je jednoznačně v ČR, druhou nejdelší mateřskou dovolenou umožňuje Švédsko a naopak nejkratší Itálie. Přehled o délce otcovské dovolené a výši náhrady příjmu poskytuje tabulka 4.11. Z tabulky je patrné, že nejdelší dovolenou mohou využít otcové ve Švédsku, kde jsou také nejvýhodnější podmínky z hlediska porovnání doby a náhrady mzdy. Nejhuř jsou na tom rodiny v Itálii, kde otcovská dovolená představuje pouhý jeden den. Česká republika se řadí k zemím s kratší délkou otcovské dovolené, ale náhrada mzdy je poměrně vysoká.

Tabulka 4.10: Délka mateřské dovolené ve vybraných zemích

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	VB	ITÁLIE	ČR*
DÉLKA V MĚSÍCÍCH	16	14	13	5	36

*Pozn. Podle volby, může být 2, 3 nebo 4 roky.

Zdroj: Forsakringskassan, BMFSFJ, GOV.UK, Informafamiglie, MPSV, 2018; vlastní zpracování 2018

Tabulka 4.11: Otcovská dovolená ve vybraných zemích

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	VB	ITÁLIE	ČR
DÉLKA	10 týdnů	9 týdnů	2 týdny	1 den	1 týden
NÁHRADA MZDY (% z příjmu)	75,6 %	65 %	20,6 %	100 %	70 %

Zdroj: Forsakringskassan, BMFSFJ, GOV.UK, Informafamiglie, MPSV, 2018; vlastní zpracování 2018

V následující tabulce 4.12 je srovnán příspěvek v mateřství. Příspěvek je srovnáván v domácí měně i v eurech (dle aktuálního kurzu České národní banky (ČNB), z 21.4. 2018) a porovnán vzhledem k průměrné hrubé mzdě za rok 2016 také v domácí měně i v eurech.

Tabulka 4.12: Příspěvek v mateřství vzhledem k průměrné měsíční mzdě, rok 2016

	PRŮMĚRNÁ MĚSÍČNÍ HRUBÁ MZDA V DOMÁCÍ MĚNĚ	PRŮMĚRNÁ MĚSÍČNÍ HRUBÁ MZDA V Eur	PŘÍSPĚVEK V MATEŘSTVÍ V DOMÁCÍ MĚNĚ	PŘÍSPĚVEK V MATEŘSTVÍ V Eur
ŠVÉDSKO	33 332 SEK	3 212 €	26 665 SEK	2 569 €
NĚMECKO	3 192 €	3 192 €	3 192 €	3 192 €
VB	2 845 GBP	3 271 €	2 560 GBP	2 943 €
ITÁLIE	2 426 €	2 426 €	1 941 €	1 941 €
ČR	27 665 Kč	1 092 €	19 380 Kč	765 €

Zdroj: Forsakringskassan, BMFSFJ, GOV.UK, Informafamiglie, MPSV, 2018; vlastní zpracování 2018

Z tabulky vyplývá, že nejvyšší příspěvek mají rodiny v Německu, kde výše dávky představuje 100% hrubého příjmu. Velmi dobře jsou na tom rodiny také ve Švédsku i Velké Británii. Nejnížší dávky poskytuje Česká republika, která ale umožňuje navíc vyrovnávací příspěvek v mateřství, na ten mají ale nárok pouze některé ženy.

Následující tabulka 4.13 zobrazuje výši přídavků, na první tři děti v Eurech (dle aktuálního kurzu ČNB), určených úplným rodinám.

Tabulka 4.13: Výše přídavků na děti (v Eur)

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	VB		ITÁLIE	ČR	
1. dítě	60	194	nejstarší	95	-	do 6 let	20
2. dítě	120	194	každé další	63	-	6 - 15 let	24
3. dítě	181	200	-	-	-	15 - 26 let	28

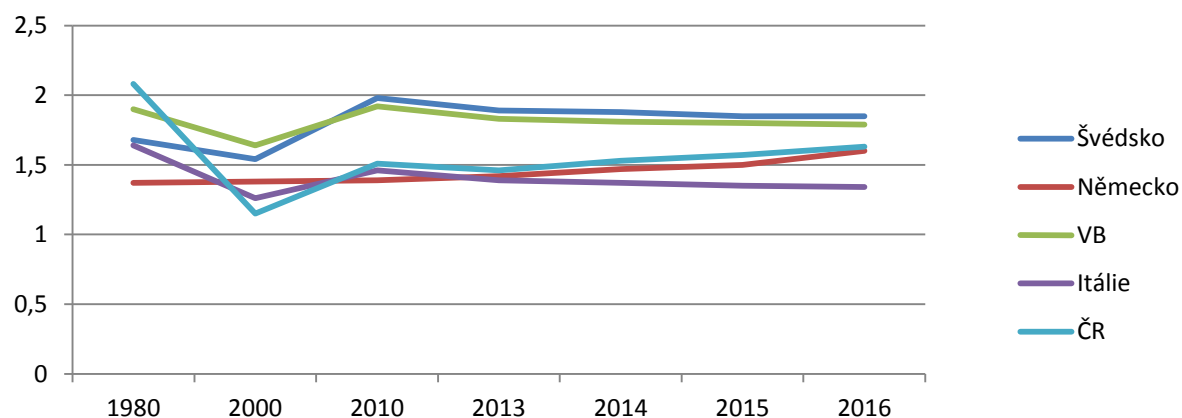
Zdroj: Forsakringskassan, BMFSFJ, GOV.UK, Informafamiglie, MPSV, 2018; vlastní zpracování 2018

Z tabulky 4.13 je patrné, že přídávky na děti se v jednotlivých zemích dělí dle odlišných kritérií, zatímco ve Švédsku a Německu se poskytují přídávky podle pořadí narození dítěte, ve Velké Británii se tyto dávky poskytují v jiné výši u nejstaršího dítěte a v jiné výši u každých dalších dětí, v ČR je výše přídávku určena dle věku dítěte. Přesto, že v tomto srovnání není možno porovnat dávky v Itálii (nejsou známy přesné částky a přídávky se poskytují na základě příjmů celé rodiny), vyplývá ze srovnání, že nejvyšší přídávky by dostala rodina v Německu, naopak nejnižší v České republice.

Veškeré zmíněné příspěvky v rámci podpory rodin by měly přispět i k tomu, aby každá rodina mohla mít i více než jen jedno dítě, a aby tím, že má žena děti její rodina nestrádala. V posledních letech státy zaznamenávají trend stárnutí populace. Do jaké míry je podpora rodin úspěšná, a jak se odráží na fertilitě, tedy na ukazateli vyjadřujícího

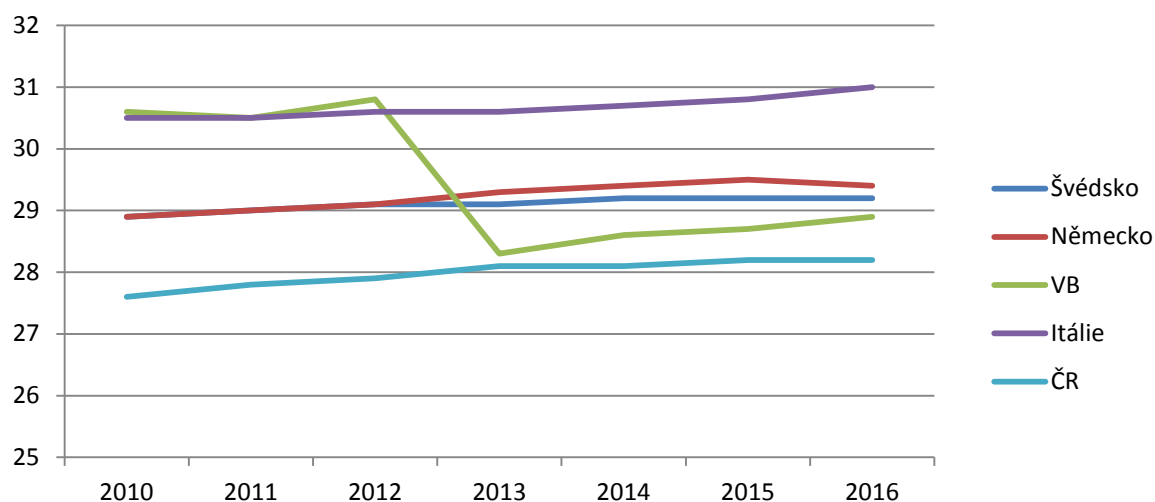
průměrný počet potomků na jednu ženu, ukazuje graf 4.4. V grafu 4.5 je zobrazen průměrný věk matky při narození prvního potomka.

Graf 4.4: Fertilita ve vybraných evropských zemích v letech 1980–2016

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

Graf 4.5: Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v letech 2010 – 2016

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování, 2018

Z grafu 4.4 je patrné, že v tomto období byl skoro ve všech uvedených zemích největší nárůst fertility kolem roku 2010. Dále se plodnost pozvolna snižuje až na výjimky, kde stagnuje nebo mírně stoupá. V roce 2016 byla nejvyšší fertilita ve Švédsku (1,85), nejnižší v Itálii (1,34) a Česká republika byla zhruba uprostřed (1,63). Průměrný věk matek při narození jejich prvního dítěte se, až na Německo, pozvolna zvyšoval. Nejvíce let je matek v Itálii (31) a nejméně matek v ČR (28,2). S fertilitou souvisí také věková struktura obyvatelstva v daných zemích. Podíl dětské složky v procentech je popsán v tabulce 4.14.

Tabulka 4.14: Podíl dětské složky (0 – 14 let) obyvatelstva v roce 2017 (v %)

	ŠVÉDSKO	NĚMECKO	VB	ITÁLIE	ČR
Obyvatelé ve věku 0 – 14 let (v %)	17,6	13,4	17,8	13,5	15,6

Zdroj: Eurostat, 2018; vlastní zpracování 2018

4.2.3 Celkové zhodnocení podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU

Rodinná politika byla v jednotlivých zemích srovnávána z několika hledisek. Z hlediska celkových výdajů daných států na sociální politiku v zemi v roce 2015 lze konstatovat, že nejvíce výdajů na tuto oblast poskytla Itálie, to 29,9 % HDP, nejméně výdajů na sociální politiku měla Česká republika, a to 19 % HDP. Ale z hlediska podílu výdajů na rodinnou politiku z celkových výdajů to bylo naopak. Největší podíl výdajů na RP mělo v roce 2015 Německo, a to 11,35 % z celkových výdajů a nejmenší podíl měla Itálie, a to 5,96 %, 28,36 miliard Eur. Česká republika na tom byla o něco lépe než Itálie, v roce 2015 byl podíl výdajů na RP 8,77 %, 2,72 miliard Eur.

Další srovnání bylo z hlediska poskytovaných příspěvků. Příspěvek při narození dítěte, porodné, poskytují rodinám pouze v České republice, Itálii a Velké Británii. Příspěvek v mateřství je poskytován ve všech vybraných zemích, v ČR je navíc možnost získat ještě vyrovnávací příspěvek v mateřství. V rámci podpory nezaopatřených dětí poskytuje nejvíce dávek Švédsko a Německo, nejméně Itálie. Následovalo srovnání dle délky mateřské a otcovské dovolené. Délka mateřské dovolené je jednoznačně nejdelší v ČR, ženy v České republice mají nárok na „mateřskou“ v délce tří let. Ve Švédsku mají ženy nárok na 16 měsíců, v Německu na 14 měsíců, ve VB na 13 měsíců a nejkratší mateřská dovolená je v Itálii, a to 5 měsíců. Co se týče otcovské dovolené, ta byla srovnávána na základě délky i náhrady mzdy. Nejdelší otcovská dovolená je ve Švédsku (10 týdnů), dále v Německu 9 týdnů, ve VB 2 týdny, v ČR 1 týden a nejkratší je opět v Itálii (1 den). Z hlediska náhrady mzdy nejvíce procent je právě v Itálii (100 %), v ČR se vyplácí 70 % mzdy. Z hlediska poměru délky a výše vyplácené náhrady je nejštedřejší Švédsko se 75,6 % náhrady mzdy. V Německu je to 65 % a ve Velké Británii 20,6 %.

V tabulce 4.15 je srovnána výše příspěvku v mateřství vzhledem k průměrnému měsíčnímu příjmu. Tyto údaje byly porovnány jak v domácí měně, tak i v eurech. Z toho srovnání vyplynulo, že Německo poskytuje nejvyšší částku a to plných 100 % hrubého měsíčního příjmu, který byl v roce 2016 3 192 Eur. Druhou nejvyšší částku vzhledem

k průměrnému příjmu (3 271 Eur) poskytuje VB, a to 89,97 % (2 943 Eur), dále Itálie 80,01 % (1 941 Eur) z 2 426 Eur, Švédsko 79,98 % (2 569 Eur) z 3 212 Eur, a nejmenší částku příspěvku v mateřství poskytuje ČR, a to 70,05 % (765 Eur) z 1 092 Eur. V ČR však ještě může mít žena nárok na vyrovnávací příspěvek v mateřství.

V tabulce 4.16 jsou uvedeny přídavky na děti v jednotlivých zemích, toto srovnání je obtížné a je těžké vyvodit jednoznačný výsledek, protože v některých zemích poskytují přídavek na základě počtu dětí a dle pořadí, v ČR je tato dávka určována dle věku dítěte a o přídavicích v Itálii nejsou k nalezení žádné konkrétní informace. Z hlediska přídaveků vyplácených na základě počtu dětí, v Německu a Švédsku, vyplynulo, že vyšší částku poskytuje Německo, a to 194 Eur na 1. dítě, 194 Eur na 2. dítě a 200 Eur na 3. dítě, Ve VB se rozděluje částka na nejstarší dítě (95 Eur) a na každé další dítě 63 Eur. V ČR je přídavek vyplácen dle věku dítěte, a to v rozmezí do 6 let 20 Eur, 6–15 let 24 Eur, 15–26 let 28 Eur.

V posledním srovnávání jsem porovnávala fertilitu, tedy počet dětí připadající na jednu ženu. Zjistila jsem, že největší pokles ve všech zemích byl zaznamenán v roce 2000, kdy tato hodnota klesla například v ČR na 1,15. Poté hodnoty stoupaly do roku 2010 a následoval opět mírný pokles či stagnace, jen v Itálii a Velké Británii docházelo k mírnému růstu. Největší fertilita v roce 2016 byla ve Švédsku (1,85) a nejmenší v Itálii (1,34). Co se týká věku matky při narození prvního dítěte se také tato hodnota v posledních letech spíše zvyšovala, v roce 2016 byla tato hodnota největší ve Švédsku (29,2 let) a nejnižší v ČR (28,2 let). Největší procento dětí ve věku 0 až 14 let je ve Velké Británii (17,8 %) a nejméně v Německu (13,4 %).

Z celkového srovnání vyplývá, že nejvíce podporuje rodiny s dětmi Švédsko a Německo, nejméně Itálie, ale v Itálii paradoxně stoupala fertilita v posledních letech, i přes to, že poskytuje většinou nejméně příspěvků, nejmenší částky i nejkratší mateřskou a otcovskou dovolenou.

5 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala tématem podpory rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení ve vybraných zemích Evropské unie. Vybranými zeměmi, které byly srovnávány spolu s Českou republikou, tedy Švédsko, Německo, Velká Británie a Itálie, byly vybrány z toho důvodu, že každá tato země při tvorbě podpory rodin uplatňuje jiný model sociální politiky a zároveň je v této práci srovnána sociální ochrana rodin v severní, střední i jižní Evropě.

Ze zmiňovaných sociálních modelů podporuje nejvíce rodiny s dětmi model skandinávský, který je charakteristický značnou mírou odpovědnosti státu za eliminaci sociálních problémů, systém tohoto modelu je velmi nákladný a je podmíněn vysokou zaměstnaností obyvatel a vyšším zdaněním. Výsledkem je pak štedrá sociální politika se sociálním zabezpečením obyvatelstva na vysoké úrovni a malým procentem obyvatelstva ohroženého chudobou. Kladná stránka kontinentálního modelu je, že klade větší důraz na prevenci vzniku sociálních problémů, zápornou stránkou tohoto modelu je, že lidé s nepravidelnými příjmy bývají často znevýhodněni. Anglosaský model je opakem skandinávského, stát má v zabezpečení obyvatel pouze zbytkovou povinnost a model při řešení sociálních problémů spoléhá nejprve na trh a rodinu. Míra redistribuce je ze všech modelů nejnižší. Středomořský model se vyznačuje nejméně propracovanou sociální politikou. Ve výši výdajů na rodinnou politiku zaostává za předešlými modely. Sociální výdaje jsou zaměřeny především na starobní penze, odchod do důchodu a na ochranu zaměstnanosti.

Sociální zabezpečení se z hlediska organizace a financování v jednotlivých zemích liší, ale ve všech vybraných zemích se sociální zabezpečení skládá z několika pilířů. Rodinná politika bývá nejčastěji realizována pomocí kombinace sociálního pojištění a jiného pilíře, který se v daných zemích liší. V České republice je rodinná politika realizována jak v rámci sociálního (nemocenského) pojištění tak i v rámci státní sociální podpory.

Vybrané země byly také srovnány z hlediska celkových výdajů na sociální politiku v zemi v roce 2015 a následně i z hlediska podílu výdajů na rodinnou politiku v procentech. Z tohoto srovnání vyšla nejlépe Itálie, ale z pohledu podílu výdajů rodinné politiky byla na poslední příčce. Největší podíl v tomto roce zaznamenalo Německo. Dále byly porovnávány země z hlediska poskytovaných příspěvků. Příspěvek při narození dítěte,

neboli porodné, se poskytuje rodinám pouze v České republice, Itálii a Velké Británii. Naopak příspěvek v mateřství je poskytován ve všech vybraných zemích, a v ČR mají rodiny navíc možnost získat ještě vyrovnávací příspěvek v mateřství. V rámci podpory nezaopatřených dětí poskytuje nejvíce dávek Švédsko. V Německu a ČR se jedná o kombinaci přídavků na dítě a rodičovského příspěvku. V Itálii a Velké Británii se vyplácí pouze přídavky na děti. Následovalo také srovnání zemí dle délky mateřské a otcovské dovolené a bylo zjištěno, že délka mateřské dovolené je jednoznačně nejdelší v ČR, kde mají ženy nárok na „mateřskou“ v délce tří let. Nejkratší mateřská dovolená je v Itálii, a to 11 měsíců. Co se týče otcovské dovolené, tak z hlediska poměru délky a výše vyplácené náhrady je nejštědřejší Švédsko s délkou 10 týdnů a 75,6 % náhrady mzdy. Výše příspěvku v mateřství vzhledem k průměrnému měsíčnímu příjmu a tohoto srovnání vyplynulo, že Německo poskytuje nejvyšší částku z hrubého měsíčního příjmu, a že nejmenší částku příspěvku v mateřství poskytuje ČR. V následující tabulce jsem se zaměřila na srovnání přídavků na děti v jednotlivých zemích a zjistila jsem, že toto srovnání je obtížné a těžko se dá vyvodit jednoznačný výsledek, i proto, že v jednotlivých zemích poskytují tuto dávku dle odlišných kritérií. Z hlediska přídavků vyplácených na základě počtu dětí vyplynulo, že nejvyšší částku poskytuje Německo. V posledním srovnávání byla porovnána fertilita. Její největší pokles ve všech zemích byl zaznamenán v roce 2000, poté hodnoty stoupaly do roku 2010 a následoval opět mírný pokles či stagnace, jen v Itálii a Velké Británii docházelo k mírnému růstu. Největší fertilita v roce 2016 byla ve Švédsku a nejmenší v Itálii a srovnán byl také věk matky při narození prvního dítěte, a tato hodnota v posledních letech spíše zvyšovala, v roce 2016 byla největší ve Švédsku a nejnižší v České republice.

Rodinná politika v ČR by se mohla dle mého názoru inspirovat například rodinnou politikou ve Švédsku, která je štedřejší v počtu poskytovaných příspěvků a také například délkou otcovské dovolené či se inspirovat vyšším procentem výdajů na rodinnou politiku. Ale na druhou stranu se Švédsko vyznačuje vyšším zdaněním. Německá RP by zase mohla být inspirací ve výši poskytovaných příspěvků. Naopak délka mateřské dovolené je dle mého názoru hodně štedrá k rodinám s dětmi a dostačující. Za dobře koncipovaný považuji také zdejší přídavek na děti, který je na rozdíl od jiných zemí rozdělený dle věku dítěte, a tím může lépe pokrýt náklady spojené s péčí o dítě, které se mění a narůstají s věkem dítěte.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

1. ČERNÁ, Jana a Antonín VACÍK. *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-14-8.
2. DUKOVÁ, I., M. DUKA a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.
3. KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-439-1.
4. KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
5. MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3630-3.
6. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-86429-19-9.
7. MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010, 107 s. ISBN 978-80-86729-54-1 (brož.)
8. MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.
9. POTUČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.
10. PRŮŠA, L., P. VÍŠEK a R. JAHODA. *Alchymie nepojistných sociálních dávek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 280 s. ISBN 978-80-7478-528-3.
11. TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
12. TOMEŠ, Igor a Kristina KOLDINSKÁ. *Sociální právo Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-831-2.

Elektronické zdroje

1. EVROPSKÁ KOMISE. *Sdělení Evropské komise. Evropská unie* [online]. [cit. 2018-01-07]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/CS/1-2015-100-CS-F1-1.PDF>
2. EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf
3. EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Německu*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Germany_cs.pdf

4. EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf
5. EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Itálii*. [online]. 2012. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Italy_cs.pdf
6. EVROPSKÁ KOMISE. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. 2012 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_cs.pdf
7. CHMELÁŘ, A., S. VOLČÍK, A. NECHUTA a O. HOLUB. *Sociální pilíř v komparativní perspektivě ČR, EU a eurozóny*, OSTEU, 2016. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/Dopady-digitalizace-na-trh-prace-CR-a-EU.pdf>
8. MPSV. *Koncepce rodinné politiky*. 2017. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31574/Koncepce_rodinne_politiky.pdf
9. MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*. 2008 ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf
10. MPSV. *Systémy podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU*. [online]. 2014 [cit. 2018-05-1]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/SocioFactor_Systemy-podpory-rodin-s-detmi-ve-vybranych-zemich-EU_logo.pdf
11. VANČUROVÁ, A. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy* [online]. 2005. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf

Internetové zdroje

1. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, BMFSFJ [online]. 2018 [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.bmfsfj.de/BMFSFJ/familie,did=76746.html>
2. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ, mutterschaftsleistungen [online] 2018 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/mutterschaftsleistungen/mutterschaftsleistungen-im-ueberblick/73754>
3. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ, kinderzuschlag [online]. 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/kinderzuschlag/kinderzuschlag-und-leistungen-fuer-bildung-und-teilhabe/73906>
4. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. BMFSFJ [online]. 2018 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/familie/familienleistungen/kinderzuschlag/kinderzuschlag-und-leistungen-fuer-bildung-und-teilhabe/73906>

5. Česká správa sociálního zabezpečení. Peněžitá pomoc v mateřství [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>
6. Česká správa sociálního zabezpečení. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi.htm>
7. Česká správa sociálního zabezpečení. Pozůstalostní důchody [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>
8. EUROPA. Švédsko – základní informace [online]. 2018. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/sweden/index_cs.htm.
9. EUROPA. Německo – základní informace [online]. 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_cs
10. EUROPA. Spojené království – základní informace [online]. 2018. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/unitedkingdom_cs
11. EUROPA. Itálie – základní informace [online]. [2018-03-24]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/italy_cs
12. EUROPA. Česká republika – základní informace [online]. [2018-04-08]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/czechrepublic_cs
13. Eurostat. Social protection in 2015. [online]. 2018 [2018-04-14]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
14. GOV.UK. Maternity Pay. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-pay-leave/pay>
15. GOV.UK. Maternity Allowance. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/maternity-allowance>
16. GOV.UK. Paternity pay and leave. [online]. 2018 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/paternity-pay-leave>
17. GOV.UK. Sure Start Maternity Grant. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/sure-start-maternity-grant>
18. GOV.UK. Adoption Pay and Leave. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/adoption-pay-leave/pay>
19. GOV.UK. Child Benefit. [online]. 2018 [2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/child-benefit>
20. GOV.UK. Bereavement support payment. [online]. 2018 [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/bereavement-support-payment>
21. INFORMA FAMIGLIE. Bonus Bebé. [online]. 2018 [2018-03-24]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/sostegno-economico-alle-famiglie/contributi-agevolazioni-economiche-nascita>
22. INFORMA FAMIGLIE. Documenti e pratiche. [online]. 2018 [2018-03-25]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/documenti-e-pratiche>

23. INFORMA FAMIGLIE. *Scuola e servizi educativi per l'infanzia*. [online]. 2018 [2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.informafamiglie.it/scuola-e-servizi-educativi-per-linfanzia>
24. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dávky státní sociální podpory [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/2>
25. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Otcovská dovolená [online]. 2018 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/32527>
26. MŠMT. Školství v ČR. [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>
27. NICM.CZ. *Britský vzdělávací systém*. [online]. 2018 [cit. 2018-05-2]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/britsky-vzdelavaci-system>
28. Sociální politika v Evropské unii. Businessinfo.cz [online]. [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>
29. SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. Příspěvek v mateřství [online] 2018. [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/vantar_barn/foraldrapenning_innan_barnet_fotts
30. SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. Rodičovský příspěvek [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/om_foraldrapenning?Om%20f%C3%B6r%C3%A4ldrapenning
31. SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. Přídavky na dítě [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-14]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/barnbidrag
32. SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. Dávky pro invalidní děti [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/funktionsnedsattning/vardbidrag/om_vardbidrag
33. SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY. *Příspěvek na bydlení* [online] FORSAKRINGSKASSAN, 2018 [cit. 2018-4-30]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/bostadsbidrag_barnfamiljer

Ostatní

1. HORÁČKOVÁ, Pavlína. *Podpora rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta, katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/210507/pravf_m/
2. PODOLÁNOVÁ, Kateřina. *Komparace rodinné politiky České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie*. Ostrava, 2015. Diplomová práce. Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, katedra národohospodářská. Dostupné z: <https://dspace.vsb.cz/handle/10084/106900>

3. SVOBODOVÁ, Pavla. *Sociální politika v rámci EU a sociální modely*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Bankovní institut, katedra práva a veřejné správy. Dostupné z: https://is.bivs.cz/th/12100/bivs_b/Socialni_politika_v_ramci_EU_a_socialni_modely.pdf

SEZNAM ZKRATEK

CSN	Centralastudiestödsnämnden Ústřední komise pro studijní podporu
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DWP	Department of Work and Pensions Ministerstvo práce a důchodů
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EUR	Euro
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
GBP	British Pound Britská libra
HDP	Hrubý domácí produkt
INAIL	Istituto nazionale Assicurazione Infortuni sul Lavoro Státní institut pojištění pracovních úrazů
INPS	Istituto Nazionale della Previdenza Sociale Státní institut sociálního pojištění
ISEE	Indicator of Equivalent Economic Situation Ukazatel ekonomické situace
KIT	Keeping in Touch Dny udržení kontaktu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
RP	Rodinná politika
SEK	Švédská koruna
VB	Velká Británie

VPTM	Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství
WFTC	Working Families Tax Credit
WHO	World Health Organization
	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM TABULEK

Tabulka 3.1: Vybrané ukazatele životní úrovně ve Švédsku

Tabulka 3.2: Vybrané ukazatele životní úrovně v Německu

Tabulka 3.3: Vybrané ukazatele životní úrovně ve Velké Británii

Tabulka 3.4: Vybrané ukazatele životní úrovně v Itálii

Tabulka 3.5: Vybrané ukazatele životní úrovně v ČR

Tabulka 4.1: Výše přídavků na dítě vychovávaného oběma rodiči (v SEK)

Tabulka 4.2: Výše přídavků na dítě vychovávaného jednotlivcem (neúplná rodina) (v SEK)

Tabulka 4.3: Výše přídavků na dítě v Německu (v Eur)

Tabulka 4.4: Výše porodného ve Velké Británii (v GBP)

Tabulka 4.5: Výše přídavku na děti ve Velké Británii (v GBP)

Tabulka 4.6: Příspěvek na výživu dítěte dle sazeb (v GBP)

Tabulka 4.7: Přídavek na dítě v České republice (v Kč)

Tabulka 4.8: Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 2012– 2016 (v mil. Kč)

Tabulka 4.9: Přehled dávek poskytovaných v jednotlivých zemích

Tabulka 4.10: Délka mateřské dovolené ve vybraných zemích

Tabulka 4.11: Otcovská dovolená ve vybraných zemích

Tabulka 4.12: Příspěvek v mateřství vzhledem k průměrné měsíční mzdě za rok 2016

Tabulka 4.13: Výše přídavků na děti (v Eur)

Tabulka 4.14: Podíl dětské složky (0 – 14 let) obyvatelstva v roce 2017 (v %)

SEZNAM GRAFŮ

Graf 4.1: Výdaje na sociální politiku v % HDP za rok 2015

Graf 4.2: Vývoj podílu výdajů na rodinnou politiku v % ze sociální politiky v letech 2011–2015

Graf 4.3: Výdaje na rodinnou politiku dle formy podpory v roce 2013 (v % HDP)

Graf 4.4: Fertilita ve vybraných evropských zemích v letech 1980–2016

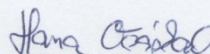
Graf 4.5: Průměrný věk matky při narození prvního dítěte v letech 2010–2016

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. května 2018

Hana Ocásková